

הרב יצחק גינזבורג

תְּשׁוּרוֹת חוֹ חוֹ

שני מאמרי התבוננות בסודות המילה 'חו'

מעובדים מתוך הספר "שבעים פני חו"

עיבוד: ניר מנוסי

יוצא לכבוד חגיגות בת המצווה של

חו' אילנה מלכות הלל, י"ב תמוז

חו מלכה מנוסי, י"ג תמוז

ה'תשפ"א

(באתב"ש צבאות=חו אמת)

עריכת הספר "שבעים פני חן" (בהכנה): ישראל כ"ץ

הגהה ועיצוב: דוד הלל

ציור העטיפה: חן־אילנה הלל

פתח דבר

העיסוק במילות התורה ואותיותיה הוא יסוד מוסד בחשיבה היהודית כבר מראשיתה. שלילת האלילות וביסוס האמונה באֵל אחד שאין לו גוף או דמות הגוף, פירושם היה בין השאר המרת הייצוג החזותי של מושא הפולחן הדתי בייצוג שמיעתי-מילולי שלו. קו ישיר מוביל משבירת הצלמים בידי אברהם למתן התורה בידי צאצאו משה, מנטישת הַדְמְיוֹת מגושמות של הכוחות האלוקיים הגלויים בדמות פסלים, לאימוץ ההתלבשות של עצמות ה' הנעלמת בצורת מילים.

עם דעיכת הנבואה בסוף ימי בית ראשון הפך העיון המדוקדק בלשון התורה למוקד הדבקות בה'. מדרשים, אימרות וסוגיות הלכתיות שלמות צמחו מתוך עיון רגיש באיכויות הדקות של משפטים, מילים ואותיות, כולל לעתים חישוב ערכן המספרי. התבוננות זו קיבלה משנה תוקף בספרות הקבלית: ספר יצירה, ספר הקבלה הראשון, נפתח באמירה כי הקדוש ברוך הוא ברא את העולם ב"שלושים שתיים נתיבות פליאות חכמה" – עשרים ושתיים "אותיות יסוד", הלא הן אותיות האל"ף-בי"ת העברי, ועשר "ספירות בלימה", שהן בין השאר היסוד לספירה שלנו על בסיס עשרוני. בהמשך, מקובלי כל הדורות הקדישו מאמץ ניכר להתבוננות מעמיקה במילים ובאותיות התורה, כולל צורת האותיות וערכן המספרי. שיאו של תהליך זה בקבלת האר"י, שבה מקום הלשון והגימטריה כה מרכזי עד שאי אפשר ללמוד אותה ללא שימוש נרחב בהן.

*

בדורנו, אחת הדמויות המרכזיות הממשיכה מסורת זו של עיון מעמיק בפן הלשוני-חשבוני של התורה הוא מורנו הרב יצחק גינזבורג שליט"א. חלק מרכזי מעצם צורת החשיבה של הרב גינזבורג הוא התבוננות במילים, בשורשיהן, באותיותיהן, בערכן המספרי וביחסים ביניהן, ומכל אלו הוא מפיק תובנות מעמיקות לגבי סודות התורה, עבודת ה' והעבודה הפנימית הפרטית של כל אחד מאתנו. לאורך עשרות שנות הוראתו, שְׁכָלל הרב גינזבורג

באופן מרחיק לכת את כלי ההתבוננות הקיימים ביחס למילות התורה והגימטריה שלהן, ובנוסף פיתח כלים חדשים לגמרי וטבע מונחים מקוריים, באופן שייקח עוד זמן רב להעריך את מלוא חשיבות תרומתו לתחום זה.

דרכו הייחודית של הרב גינזבורג בהתבוננות במילות התורה ממלאת את כל שיעוריו וספריו, וכל המעיין בהם ולו במעט יכול להתרשם מטביעת החותם האישית שלו. הפה ילאה מלמנות את הפסוקים, המילים והמושגים שהרב גינזבורג מעמיק בהם. עם זאת, ניתן להצביע על מילה אחת, קצרה ופשוטה, שהרב גינזבורג זיהה כנושאת משמעות ומשקל גדולים מהרגיל והקדיש ולהעמקה בה מאמץ מיוחד. הכוונה היא למילה חן.

ייתכן שהדבר נבע מכך שהרב עצמו נולד ביום ה־חן של השנה (קרי, היום ה־58 מראש השנה, כ"ח בחשוון). ייתכן שהוא נבע מכך שהמילה חן מסמלת את חכמת הנסתר (כבביטוי "יודעי ח"ן"), העומדת בראש מעיינותיו של הרב. כך או כך, זכתה המילה "חן" ומצאה חן מיוחד בעיני הרב. אכן, כה חנינית הייתה המילה בעיניו, שהוא הקדיש לה ספר שלם, שטרם ראה אור, בשם "שבעים פני חן". בהשראת הספר "תיקוני זוהר" הפורש 70 פירושים מעמיקים שונים למלה "בראשית", והעובדה המפליאה שהמילה "חן" מופיעה בתנ"ך בדיוק 70 פעמים, חיבר הרב גינזבורג 70 מאמרי התבוננות במילה "חן", שכל אחד מהם חוקר היבט אחר שלה.

*

לפני תריסר שנים התברכנו אנו החתומים מטה – שניים מתלמידיו של הרב גינזבורג, שגם זכו להיות מעורבים בעריכת ובהוצאת ספריו – כל אחד ב־בת. הבנות נולדו יום אחר יום, בתו של דוד ב־ב בתמוז ובתו של ניר ב־ג בו (צמד הימים של "חג הגאולה" של אדמו"ר הריי"ץ מחב"ד). לא מעט בהשראת חיבתו של הרב גינזבורג למילה, אך ללא כל תיאום בינינו, הענקנו לכל אחת מהן בתור שם ראשון את השם חן. זיקה מושגחת נוספת בין השמות היא הלשון מלכות, המזוהה בקבלה עם המושג חן: שמה השני של חן מנוסי הוא מלכה ושמה השלישי של חן־אילנה הלל הוא מלכות.

בהגיע הבנות לגיל בת המצווה, אנו שמחים להעניק לאורחי שמחותינו תשורה זו – חלק מההקדמה ושניים מתוך מאמרי ספרו של הרב גינזבורג "שבעים פני חן", בעיבודו של ניר ובעימודו של דוד. ההקדמה מציגה את מושג החן כפי שהוא מוגדר בשיטתו של הרב גינזבורג ומציבה אותו בהקשר רחב יותר של מושגי יסוד בקבלה; המאמר הראשון,

"תשאות חן חן", עוסק במושג חן כביטוי לסימטריה במילים ומבחין בין שני סוגי סימטריה כזו; והמאמר השני, "חן אמת", פותח בעיון בברכת "ממרום" שבסוף ברכת המזון (שם מוזכר הביטוי "חן ושכל טוב"), ומשם מפליג ומגיע לנושא תיקון הדיבור והיופי החיצוני.

*

המאמרים בחוברת לא נועדו לקריאה רגילה אלא למה שמכונה בחב"ד התבוננות. יש ללמוד אותם בנחת, תוך השתהות על הרעיונות והמילים והתרכזות בהם מתוך בקשה להפנימם ולקולטם בחדרי הנפש.

לנגד עינינו צריכה לעמוד העובדה שחודש תמוז שבו אנו נמצאים כעת מזוהה לפי ספר יצירה עם חוש הראייה. תקופת תמוז קשורה לתיקון הראייה, להתבגרות מהסתכלות חיצונית התפוסה בחזות השטחית של הדברים למבט מעמיק החודר לפנימיותם. אף תכליתו של המעבר שתיארנו לעיל מחזותיות לשמיעה אינה שלילת חוש הראייה אלא תיקונו. התגלות קול ה' בסיני נעשתה באופן של "ראים את הקולת", שאחריה נחקקו המילים באבן ולבסוף הועלו על קלף הגלוי לעיני כול. בסיום תהליך זה נסגר מעגל עם חוש הראייה: האותיות הפכו ל'צלמים' החדשים המשובבים את עינינו, אך כאלו שבה בעת מגלים ומכסים – אותיות גשמיות שהן גם אותות שמימיים, סימנים המאותתים על אמת אינסופית החבויה מאחוריהם.

תהליך זה מספק קריאת כיוון לכולנו להעמיק את ההתבוננות במילות התורה, עד שמלוא האיכויות שלהן יתגלה לנו, באותם עושר ומלאות המאפיינים את חוויית ההסתכלות החזותית. אנו תקווה שחוברת זו תתרום ולו במעט לשאיפה זו, עד שנזכה כולנו למצוא "חן ושכל [לשון הסתכלות] טוב בעיני אלהים ואדם".

ניר מנוסי ודוד הלל

תמוז תשפ"א

ברכת הרב לננות ולאבות

ישר כח, ששמחת בנות המצוות תחי' תפרוץ בברכה עד בלי די!
שמח ראשי תיבות שפלות מלכות חן ועולה בגימטריה ו פעמים חן.
המלים שפלות מלכות חן = 1370 = י פעמים קבלה, ה פעמים דוד ניר.

הקדמה

המילה "חן" היא אחת מכמה מילים בלשון הקודש ליופי,¹ והקצרה שבהן – היחידה המונה שתי אותיות בלבד. כל מילה נרדפת לדבר־מה מבטאת גוון אחר שלו; איזה גוון של יופי מבטאת המילה חן? דומה שזהו העדין והחמקמקמק מבין גווני היופי: היופי העולה מעצמו ללא כל מודעות עצמית.

דבר או אדם נתפסים בעינינו כמוצאים או נושאים חן, כחינניים, דווקא כאשר הם לא משתדלים לעשות זאת. לא ניתן לייצר חן או לשכפל אותו. להפך: הרצון למצוא חן הוא ניגודו המדויק של החן עצמו, שרק חומק ומתרחק ככל שמתאמצים להשיגו (או שמופיע בצורת חן שקרי, "שֶׁקֶר הַחֵן"²). כפי שמצוות ה"שכחה" היא המצווה היחידה שאי אפשר לקיים מרצון, כך גם החן הוא היופי היחיד שאי אפשר להשיג מרצון, אלא רק דרך סוד של שכחה עצמית.³ החן האמיתי צף ועולה רק כאשר האדם מרפה ונח.

על הקשר בין המילים חן ו־נח מצביעה ההופעה הראשונה של המילה חן בתורה: "וַיִּבְנֶה מִצָּא חֵן בְּעֵינָי ה'".⁴ מפסוק זה – כמו גם מהביטוי החשוב "תִּשְׂאוֹת חֵן חֵן לָהּ"⁵ (מקור ביטוי התודה "חן חן") – אנו למדים על איכות מרכזית נוספת של סוג היופי המגולם במילה חן: הסימטריה. מבין כל שמות היופי בלשון הקודש החן נדמה כרומז יותר מכול ליופי של איזון סימטרי (השורש אִז"ן אף עולה בגימטריה חן), והמילה חן כמועמדת המרכזית לתרגום העברי למילה סימטריה.⁶

1. ראו הנרות הללו, מאמר "שמונת פני היופי".
2. משלי לא, ל.
3. ורמז לדבר: במספר קטן השורש שכח שווה חן (13).
4. בראשית ו, ח.
5. זכריה ד, ז.
6. הפסוק "ונח מצא חן" מבטא סימטריה חיובית, שהרי נח מצא חן בהיותו "איש צדיק תמים". לעומתו ישנו "שקר החן", חן שלילי שהוא ענין "חטאות נעורים" הנקרא דבר "רע" (בבלי נדה יג, ב וזוהר

שתי האיכויות האלו, עליית החן מעצמו והסימטריה, משתקפות בחידה הנודעה סביב הביטוי "מִצָּא חָן בְּעֵינַי". כאשר אנו אומרים על מישהו שהוא "מוצא חן בעינינו" אנו מתכוונים כמובן לומר שהוא יפה לדעתנו; אך מילולית אנו אומרים את ההפך מכך – שהוא מוצא חן ויופי בתוך העיניים שלנו! מי הוא אם כן היפה פה בדיוק, ומי הוא המוצא את היופי הזה?

תשובה אפשרית לחידה היא, שכאשר אנו אומרים על מישהו שהוא "מוצא חן בעינינו" איננו מתכוונים רק שהוא יפה בעינינו, אלא גם שהוא מוצא בנו יופי. מציאת היופי כאן היא הדדית ובו־זמנית, ומקופלת בביטוי אחד. בנוסף, מציאת החן בעין מתקשרת גם לעובדה שאנשים הניצבים זה מול זה משתקפים זה בעיני זה. גלגל העין מכונה גם בת או בבת עין, לשון בבואה, ומרכזו אישון, לשון איש קטן, על שם השתקפותנו בזעיר אנפין בתוך עין הזולת (כבביטוי "שְׁמַרְנֵי כְּאִישׁוֹן בֵּית עֵינַי").⁷ כשאדם אחר יפה בעינינו אנו מביטים בעיניו, ואז, הפלא ופלא, כמעין גמול לא צפוי על אהבת החינם שלנו, מוצאים גם את יופיינו שלנו משתקף בהן. השתקפות זו היא סימטרית (כל צד משתקף בעיני זולתו), והיא משיבה לכל אדם יופי עצמי שהוא לא היה מודע אליו (שהרי היה שקוע מדי במציאת היופי בזולתו מכדי להתעסק בעצמו). אלו הן בדיוק שתי איכויות החן שהצגנו.

שתי האיכויות משתקפות גם בספירה הקבלית שלפי ספר יצירה קשורה ביותר במושג החן – ספירת המלכות, האחרונה באילן הספירות. ספירת המלכות מגלמת את הפן הנקבי באלוקות כפי שהוא מתבטא במציאות הנבראת, ובין השאר מקפלת בתוכה את הסוד המכונה "אור חוזר". כאשר האור האלוקי זורם במורד אילן הספירות הוא מכונה "אור ישר"; זוהי ההתגלות הישירה והגלויה של ה', הבאה מלמעלה למטה והמתבטאת בבריאת העולם, במתן התורה, בהתגלות נבואית ובמעשי הנסים. אך בהגיע האור לספירת המלכות, המגלמת את ראשית המציאות הנבראת, ספירה זו פועלת עליו כמראה ונולדת שפיעה חדשה – שפיעה של "אור חוזר" העולה מלמטה למעלה. האור החוזר הוא סוד כל השפע העולה מהמציאות מעלה – כמו התפילה, חידושי התורה שבעל פה וכל ההתחדשות המתרחשת באלוקות בעקבות יוזמת האדם. אף שספירת המלכות היא האחרונה באילן הספירות, שורשה נטוע בספירה העליונה ביותר, ספירת הכתר, בסוד "כתר מלכות". קשר

ח"א נח, ב). החן הרע משתקף בפסוק שאף בו סימטריה הדומה לזו של חן־נח: "ויהי ער בכור יהודה רע בעיני הוי" (בראשית לח, ז).

זה נקרא "נעוץ סופן בתחילתן ותחילתן בסופן", והרעיון המקופל בו הוא שהתקבלות האור האלוקית במציאות וחזרתו מעלה ומגשימה את הרצון האלוקי העליון ביותר לשמו נברא העולם, התאוותו של הקדוש ברוך הוא לשכון בעולמות התחתונים.

ספירת המלכות מסוגלת לשמש מראה המחזירה מעלה את האור האלוקי בזכותה תכונתה הפנימית – השפלות. אם המלכות מתגאה ומתמלאת מעצמה, היא אינה משמשת מראה. רק כאשר חווייתה הפנימית היא של "לית לה מגרמה כלום" (אין לה מעצמה דבר) אזי המלכות מזדככת ומתחילה לשקף את העולמות העליונים. או־אז, מתוך הרפיית המודעות העצמית, מתגלה חנה העצמי של המלכות.

מערכת קשרים זו בין סוד החן, ספירת המלכות הנשית, ההשתקפות הסימטרית ושפלות הרוח מתבטאת באופן יפהפה בשני פסוקים במשלי המתכתבים זה עם זה: "אֶשֶׁת־חַן יִתְמַךְ כְּבוֹד" ⁸ ו"וְשִׁפְלֵרוּחַ יִתְמַךְ כְּבוֹד" ⁹. אלו הם שני הפסוקים היחידים בתנ"ך המשתמשים בביטוי "לתמוך כבוד", ואם כן מקבילים ומשלימים זה את זה. עולה מהם כי התכונה המרכזית של אשת החן היא שפלות רוח, ויחדיו חן והשפלות תומכים ומעוררים כבוד בלב רואיהם.

מאחדות לריבוי

נתבונן כעת במקומו של מושג החן בהקשר רחב יותר של תורת הקבלה – השתלשלות המציאות מאחדות לריבוי.

תורת הקבלה עוסקת במציאת ההקבלות הנכונות, בניתוח המציאות לפי מבני היסוד של התגלות האלקות בעולם – מבנים של ספירות, עולמות, כוחות הנפש וכו' – שבאמצעותם ובתבניתם נבראה המציאות כולה. ההתפשטות הראשונה של מבנים אלו, שהיא יסוד המבנים המורכבים יותר המוכרים לנו בלימוד הקבלה, היא התפתחות של אחד־שניים – שלושה־ארבעה, או בלשון הזוהר שתתבאר לקמן, "שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע".

נסביר בקיצור את ארבעת השלבים הללו:

8. משלי יא, טז.

9. שם כט, כג.

אחד: אחדות פשוטה

ראשית הכול היא האחדות הפשוטה, אחדות ה' יתברך ש"הוא לבדו הוא" ו"אין עוד מלבדו". זוהי נקודת האחד שאין בה כל השגה, וכאשר מדברים עליה עדיין אין מקום לשום זולת חוצה לה. עם זאת, באורח פלאי, נקודה זו היא מקור כל גילוי והתפשטות כלפי חוץ – מקור כל מגוון התופעות במציאות. בניגוד למה שהפילוסופיה מבינה, מושג ה"אחדות הפשוטה" אינו עומד בסתירה למושג הריבוי. השניים מתקיימים יחד באופן של נשיאת הפכים, עליה נאמר ש"לית מחשבה תפיסא ביה כלל" (אין המחשבה הרציונלית תופסת אותה כלל) ו"לית כל מוחא סביל דא" (אין כל שכל סובל אותה). כאשר מעמיקים בריבוי התופעות במציאות תוך הקבלתן למבנים הנכונים, החושפת את ביטולן לאלקות, זוכים לגלות כיצד הן משקפות אחדות פשוטה זו.

שניים: סוד החן

ראשית גילוי האחדות הפשוטה היא תחילת הריבוי – מהאחד מאירים שניים. בתוך השניים הללו, האחד משקף יותר את האחדות ממנה נבע הכול והשני משמש כדמות של "זולת", ונראה יותר חצוי ומפורד;¹⁰ אך אליבא דאמת שתי הנקודות יחד הן שני צדדים מאזנים ומשלימים, שחושפים את האחדות המקורית רק בצירופן. הגילוי המפוצל הוא בעצם שני צדדים של אותו עניין, שני צדדים המשלימים ומשקפים זה את זה. תיקון הריבוי במציאות הוא בגילוי שאין מדובר בשני עניינים שונים מרוחקים ומנותקים. המציאות אינה באמת מפוצלת ומסוכסכת באי־סדר, ואין באמת ריבוי כוחות. זהו גילוי הסימטריה בין שני הכוחות השונים, ההשלמה והשיקוף ההדדיים, המכונה "חן". ה"חן" האמיתי על פי תורה הוא חן הזוגיות, חן ההשלמה והשיקוף בין שני דברים נפרדים המתלכדים לכדי מציאות אחדותית אחת. בפרטות, הדמיון והשיקוף בין שני דברים הוא בסוד "מציאת חן"¹¹

10. לקמן יוסבר כי ה"חן" הוא ה"שיר כפול" של החכמה והבינה, הרמוזות באותיות י"ה. מבין אלו, ה"י נראית כהמשך ישיר של הכתר (קוצו של י), ובביטולה אף שורה אור הכתר (כמבוטא בכך שכוח מסירות הנפש, ששייך בפשטות לכתר, מוקבל בתניא לכוח החכמה בנפש), ואילו ה"ה נתפסת כפירור ופירוט של אחדות זו. עם זאת, אליבא דאמת רק חיבור החכמה והבינה (שהן "תרין ריעין דלא מתפרשין לעלמין") משקף את הכתר: הבינה אינה משתלשלת מהחכמה אלא יש לה מקור פרטי בכתר כמו לחכמה עצמה (כמאמר הזוהר [ח"ג רצ, ב] "כחדא נפקין כחדא שריין").

11. כלשון הפסוק "ונח מצא חן בעיני הוי'" (בראשית ו, ח).

– כשכל אחד מוצא את חנו בתוך זולתו – וההשלמה ההדדית בין ההפכים היא בסוד "נשיאת חן" (הרומזת לנשיאת ההפכים העליונה).¹²

בעומק יותר, יש בשניים חן והשתקפות לא רק בינם לבין עצמם, אלא הם גם יוצרים חן סימטרי עם האחדות הפשוטה שממנה יצאו. כשהשניים מתחברים הם משקפים את האחד הראשון ממנו האירו. לצד החן המאוזן בין השניים, אם כן, יש לנו כאן גם חן מאונך בו השניים משקפים את המקור האחדותי שממנו הם משתלשלים. זהו סוד החן שקיים בין ה"יום אחד" (שבו הכול אחד¹³) ל"יום שני" (שבו כבר יש פיצול בין ההפכים המשלימים).

שלושה: הכנעה, הבדלה, המתקה

אחר שמתבוננים בכך שה"חן" העמוק יותר הוא בין הזוג החינני לבין מקורו האחד, נקודת האחדות יורדת להתייבב באותו מישור עם שתי הנקודות האחרות – להיות חלק מאותו מבנה התפתחותי. כעת מתגלה מבנה של שלושה – של אחד המתפרט ומתפתח בעוד שתי נקודות. המבנה ה'משולש' שנוצר הוא יסוד עבודת ה' על פי תורת מורנו הבעל שם טוב (כפי שקיבל ממורו ורבו אחיה השילוני), שבכל תהליך של תיקון בעבודת ה' צריכות להיות שלוש בחינות, שלושה שלבים זה אחר זה: הכנעה, הבדלה, המתקה.

מבנה ההכנעה-הבדלה-המתקה מבוסס על סוד ה"חשמל" אשר יחזקאל רואה במעשה המרכבה.¹⁴ הגמרא מפרשת את המילה חשמל כאומרת "עתים חשות [שוקות], עתים ממוללות [מדברות]".¹⁵ בפירוש זה יש שני שלבים, כמו בסוד החן דלעיל, אך הבעל שם טוב הצביע על כך שהמילה מל סובלת פירוש נוסף, מלשון ברית מילה. הוא מיקם פירוש זה באמצע בין שני הפירושים של חז"ל, ויצר מבנה של שלושה שלבים, כדלקמן:

ה"חש" מבטא את שלב ההכנעה, השתיקה הבאה מתוך חוויית "כִּי הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם וְאֶתָּה עַל-הָאָרֶץ עַל-כֵּן יִהְיוּ דְבָרַיךָ מְעֻטִּים".¹⁶ כל עבודה חייבת להתחיל בהתמודדות עם הרע

12. כפי שאסתר המלכה מתוארת – "ותהי אסתר נשאת חן" (אסתר ב, טו). יש להעיר שענין הנשיאת חן מופיע אצל אסתר בלבד, בפסוק זה ובהמשך המגילה עוד פעמים – ב, יז ויה, ב). וראה עוד מחול הכרמים עמ' כא.

13. כדרשת חז"ל, במדבר רבה יג, ו.

14. יחזקאל א, ד ויכו; ח, ב.

15. בבלי חגיגה יג, ב.

16. קהלת ה, א.

שיש במציאות, הן במציאות הפנימית של האדם והן במציאות החיצונית של העולם. בתחילה, הטוב והרע, האור והחושך, משמשים בערבוביה. במצב זה, כל עוד לא הוכרה מציאות הטוב בפני עצמה, על האדם 'לשתוק' מתוך הכנעה ושפלות. בכך, מציאות הרע שבתוך האדם נכנעת, ומציאות הרע החיצונית – שעד כה ינקה תוספת חיות מרגש הישות של האדם – 'מרגישה' את הכנעת האדם ונכנעת אף היא. חוויית ההכנעה הזו נובעת מנקודת האחדות שירדה למטה, אל תוך מציאות האדם, הגורמת לו הכנעה ושפלות בפניה. "מל" מלשון מילה הוא שלב ההבדלה. לאחר שהוכנע הרע שבאדם, הוא מסוגל להבדיל בין הטוב והרע שבו – בין נפשו האלוקית שהיא ה'אני' הגבוה שלו ונפשו הבהמית שהיא ה'אני' הנמוך שלו. אוֹאזֵ בִיכּוּלְתּוֹ לְהִתְבַּדֵּל מֵהֶרַע שֶׁבּוֹ וּלְהִתְעַצֵּם עִם הַטּוֹב, לְהִזְכֹּר שֶׁהָאֲנִי הָאֲמִיטִי שֶׁלּוֹ הוּא הַגְּבוּהָ וְהָאֲלוּקִי, לֹא הַנְּמוֹךְ וְהַחִיטִי. הַהִבְדָּלָה בְּתוֹכֵךְ הַנֶּפֶשׁ הִיא מְקוּר הַכּוּחַ לְעֵרוֹךְ הַבְּדִלּוֹת וְהַבְּחִנוֹת גַּם מִחוּצָה לָנוּ, כְּגוֹן לְהִבְדִּיל בֵּין דְּרָכֵי פְעוּלָה טוֹבוֹת וְרָעוֹת וְכִיּוּצָא בְּזֶה.

לְבִסּוּף, הַ"מֶלֶךְ" הַשֵּׁנִי, מִלְשׁוֹן לְמַלְל, הוּא שֶׁלֵּב הַהֲמַתְקָה. לְאַחַר שֶׁהָאָדָם הִתְעַצֵּם וְהִזְדַּהָה עִם נֶפְשׁוֹ הָאֲלוּקִית, וּבַחֵר בַּחִירוֹת טוֹבוֹת בְּהִתְאָם, הוּא מְסוּגֵל לְטוֹב וּלְבִטָּא עֲצָמוֹ, בְּדִיּוּר וּמְעֵשָׂה, בְּאוֹפֵן מְשׁוּחָרֵר, מִתּוֹךְ אֲמוּנָה בְּעֲצָמוֹ שְׂדִיבּוּרוֹ אֵינּוֹ סוֹתֵר אֶת מְצִיאוֹת ה' וְרָצוֹנוֹ אֲלֵא אֲדַרְבָּהּ, מְבִטָּא אוֹתָם. מִצֵּב זֶה הוּא הַמְתַּקָּה בִּיחַס לְמִרְיוֹת הַיְחִסִּית הַשּׁוֹרֵרֵת בְּשִׁלְבֵי הַהִכְנָעָה וְהַהִבְדָּלָה. נוֹסֵף עַל כֵּךְ, כְּאִשֶּׁר הִצַּד הַטּוֹב חִזַּק דִּיּוֹ הוּא מְסוּגֵל לְקִיּוּם 'דוֹ-שִׁיח' מִחוּדָשׁ עִם הִצַּד הֶרַע (שֶׁבּוֹ חֲבוּיִים נִיּוּצוֹת שֶׁל טוֹב), לְרַדֵּת אֶל הַמְצִיאוֹת הַחִיצוֹנִית, לְהַמְתִּיקָה (בְּאוֹר כִּי טוֹב – "מִתּוֹק הָאוֹר"¹⁷), וְלְהַפְכָה לְטוֹב.¹⁸ תְּכִלִּית שְׁלוֹשֵׁת הַשִּׁלְבִּים הִיא אִם כֵּן הַגִּילּוּי שֶׁכָּל צַדֵּי הַמְצִיאוֹת הַשּׁוֹנִים הֵם חֵלֶק מֵאַחַדוֹת אֲלוּקִית אַחַת.

מִבְּנֵה הַהִכְנָעָה-הַהִבְדָּלָה-הַמְתַּקָּה הוּא כְּלִי לְבַחֲנֵת אֵינּוֹ סִפּוּר דּוּגְמָאוֹת בְּמְצִיאוֹת וּבְתוֹרָה, וְיִסוּד לְכָל עֲבוּדַת ה' הָאֲמִיטִית. בְּסִפְרֵינוּ וּבְמֵאֲמָרֵינוּ מוֹבָאוֹת דּוּגְמָאוֹת רְבוֹת הַמְקַבְּלוֹת לְמִבְּנֵה זֶה.

17. קהלת יא, ז.

18. אפשר לפעמים להפוך את הרע לטוב של ממש – על דרך מי שעושה תשובה מאהבה ש"זדונות נעשו לו כזכויות" (יומא פו, ב) ממש – ולעתים מדובר רק בשימוש ברע (שנותר נחות מצד עצמו) בסוד "הרע כסא לטוב" (כש"ט אותיות כו ו-ע), כאשר הרע מפסיק להילחם בטוב ומתחיל להתבטל אליו ולסייע לו.

ארבעה: שם הויה ברוך הוא

התפתחות המבנה חש-מל-מל מתוך המילה המקורית חשמל מגלה כי ב"מל" הבוקע ומתגלה מתוך העצם האחד והשותק יש בעצם שני עניינים – שתי בחינות זהות (בשמן) אך שונות (בתוכנן). אכן, מכיוון שנקודת האחדות היא-היא שורש הריבוי, יש לחשוף את הריבוי הזה גם בתוך נקודת האחדות עצמה, בבחינת ה"חש". בשלב הבא מתברר כי מה שנתפס עד כה כנקודה אחת נסתרת מכיל בעצם שתי נקודות דבוקות ומאוחדות – נחשף המבנה ה'מרובע', השכלול השלם של ההתפשטות מנקודה אחת. המבנה הפנימי הבסיסי הזה נקרא "שם בן ד אותיות"¹⁹ – זהו שם הויה ברוך הוא, שאותיותיו מבטאות תהליך שלם של הארה ושל התהוות מאחדות ה'.

שם הויה מחולק לשני חלקים: שתי האותיות הראשונות, י ו-ה העליונה, מכונות "הנסתרת לה" אלהינו²⁰ ומהוות את חציו העליון והנסתר של שם ה'; ושתי האותיות התחתונות המשתלשלות מהן, ו ו-ה התחתונה, מכונות "והנגלת לנו ולבנינו" והן חציו התחתון והנגלה. שני החצאים האלו הם כנגד 'חש' (שתיקה, הסתר) ו'מל' (דיבור, גילוי), בהתאמה. והנה, בשל העובדה שבני הזוג התחתון ו-ה שייכים לעולם הנגלה, עולם הריבוי והפירוד, החיבור ביניהם אינו תמידי והחלוקה ביניהם יותר ברורה ובולטת לעין (הפיצול דלעיל בין שתי בחינות ה'מל'). לעומתם, בני הזוג העליון מתוארים כ"תריין ריעין דלא מתפרשין לעלמין"²¹ (שני רעים שאינם נפרדים לעולמים): הם מחוברים תמידית ולכן נדמים בתחילה כאחדות אחת ('חש'). אך הפיצול למטה בין ו ו-ה תחתונה חושף את הריבוי החבוי בתוך שורשם ומגלה לנו שגם הוא כמוהו כפול – מורכב משתי בחינות 'חש', כנגד י ו-ה עליונה.²²

התפתחות האחד לכדי ארבעה מבטאת את תכלית ההשתלשלות מהאחדות לריבוי. המילה ארבע רומזת ל"הרבה",²³ וכל הריבוי שמעבר לכך אינו אלא שכלול והתפשטות של המבנה

19. בבלי קידושין עא, א. ראו תיקוני זוהר נד (פח, א).

20. דברים כט, כח.

21. ראו זוהר ח"ג רצ, ב; זוהר ח"א קכג, א.

22. דבר זה משתקף בכך שהביטוי "והנגלת לנו ולבנינו" נפתח בצמד האותיות וה אותו הוא משקף, ואילו הביטוי "הנסתרת לה" אלהינו" המשקף את הצמד יה נפתח רק ב"ה – כאילו בן זוגה ה"י נבלע והתאחד עמה.

23. גם ה"א וגם ה"ע מתחלפות ב"ה (באותיות הגרוניות, אח"ה) – ארבע זה הרבה.

הבסיסי הזה.²⁴ כאשר חושפים בכל ריבוי במציאות את ההקבלה ל־ד האותיות של שם ה' מגלים כיצד כולו מושרש באחדות הפשוטה, ב"ה' אחד ושמו אחד".²⁵ גם למבנה ה'מרובע' הבסיסי יש הקבלות אין ספור במציאות כולה, וספרנו סוד הוי' ליראיו עוסק בסודות המבנה הזה ובדוגמאות רבות שלו בתורה ובמציאות.

שיר פשוט, שיר כפול, שיר משולש, שיר מרובע

ההתפתחות שסקרנו מאחד לארבעה כוללת בתוכה גם את מבנה עשר הספירות.²⁶ אֲב־ג־ד עולה י, וחלוקה זו היא גם החלוקה הפנימית של מבנה י הספירות, לפי הסדר המבואר בזוהר: "שיר פשוט" (על־מודע: כתר) "שיר כפול" (מושכל: חכמה־בינה) "שיר משולש" (מורגש: חסד־גבורה־תפארת) "שיר מרובע" (מוטבע: נצח־הוד־יסוד־מלכות).

חלוקה זו של עשר הספירות לארבעה שירים רמוזה בביטוי "שיר השירים", המתפרש כ"שיר" על גבי "שירים", ובהקשר שלנו שיר אחד פשוט מעל שלושת השירים הכפול, המשולש והמרובע. נוסף על כך, ארבע המדרגות רמוזות בתור שיר השירים עצמו, הפעם מלמטה למעלה, בפסוק "פְּתַח־לִי אֲחֹתִי רֵעִיתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי".²⁷ בעוד בעשר הספירות הקדוש ברוך הוא יורד ומצמצם את עצמו כדי להתגלות בעולם הגשמי, וכך האחד הפשוט מתרחב עד ל"מרובע", מצד הרעיה התנועה היא מהנפרד אל האחד, מהשיר המרובע אל השיר הפשוט.

להלן ההקבלה השלמה בין הספירות לארבעת השירים ולארבעת כינויי הרעיה:

24. וראו בספרנו סוד הוי' ליראיו ש"א פכ"ד.

25. זכריה יד, ט.

26. רמז מופלא: אחד־שנים־שלושה־ארבעה = 1326 = עשר ספירות!

27. שיר השירים ה, ב.

על־מודע	כתר	שיר פשוט (אחדות פשוטה)	"תמתי"
מושכל	חכמה	שיר כפול (חן)	"יונתי"
מורגש	חסד תפארת	שיר משולש (הכנעה־הבדלה־המתקה)	"רעייתי"
מוטבע	נצח יסוד מלכות	שיר מרובע (שם הויה)	"אחותי"

ה"שיר" החוזר בכל ארבע הדרגות של הספירות הוא תענוג פנימי, ששורשו בתענוג העצמי של האחדות הפשוטה, בספירת הכתר. זו הלחלוחית שבכל הספירות, תמצית לשד השמן שהיא עצם החיים האלוקיים המתגלים בשווה בכל הספירות. "שיר פשוט" הוא עצם השלמות העצמית – התענוג הבלתי מורגש והבלתי נצרך כלל של האחדות הפשוטה (שהרי הרגשת התענוג תלויה בשעשוע שבין שניים, ובהזדקקות ההדדית שלהם זה לזה). על שורש כנסת ישראל בדרגה זו נאמר "תמתי" – בשלמות המוחלטת הזולת איננו מובחן, התמימות וההתאמה מלאות, ויש רק "אחד" ללא פירוד והבחנה. חז"ל דרשו כי "תמתי" היינו "תאומתי"²⁸ – זהו שורש האחדות השלמה (שבה יש נשיאת הפכים מוחלטת – השניים הם אחד).

"שיר כפול" היינו רובד המושכל או ה"מוחיץ" – ספירות החכמה והבינה, השכל כ"אור המאיר לעצמו" טרם התייחסותו למציאות. בעבודת האדם, המוחיץ היינו ראיית האלוקות כמשתקפת במציאות, ללא כל עניין במציאות לכשעצמה – אין הבחנה בפרטי המציאות אלא רק בפלא העליון המשתקף בהם.²⁹ נשמות ישראל בדרגה זו קרויות "יונתי" – שלמות זוג היונים היא בהסתכלות ההדדית המתמדת זה בזה, בבחינת "עיניך יונים"³⁰, מתוך

28. שיר השירים רבה ה, ג.

29. דוגמה טובה ללימוד בסוד החן הוא העיסוק בתחום הגימטריות. ענינה של הגימטריה (בדומה לשיטת הבחינות של רבי נחמן מברסלב) הוא זיהוי הקשר בין שני דברים שונים ומציאת החן המשותף להם – זהו המשחק המשעשע בין זוגות של דברים במציאות.

30. שיר השירים א, טו; ד, א.

מציאת חן הדדית שלמה. הסתכלות זו, המסכה שעשועים ותענוג אין קץ, איננה יודעת שובעה – התענוג המורגש בשכל נובע מהכרת ההשלמה ההדדית, ואין רצון להתנתק מהשלמה מענגת זו אף לא לרגע אחד.

“שיר משולש” היינו רגש הלב – חסד (אהבה), גבורה (יראה) ותפארת (רחמים). ספירות אלו הן כבר בגדר “אור המאיר לזולתו”, תוך הדגשת חוויית הלב בהארה ובהתייחסות לזולת. לפי הקבלה, במעבר מהמוחין למידות החלה “שבירת הכלים”: לראשונה מופיעה מציאות של רע – או בהקשר שלנו כאן, נשברת הסימטריה ויש אחד (חש) מול שניים (מל) ³¹ – ויש להתמודד עם הרע הזה דרך עבודת תיקון המידות. ³² במקום שבו רע מופיע לראשונה נקראו נשמות בני ישראל “רעיתי”: עליהם להתחיל לעבוד ולרעות-להוביל את יצרם כדי להמשיך את גילוי האלקות לעולם.

“שיר מרובע” היינו כוחות המוטבע המתייחסים בפועל למציאות החיצונית – נצח, הוד, יסוד ומלכות – הכוחות העוסקים במדידה ובהכרה מדויקת של המציאות (ולא ברגש פנימי כלפיה). בעבודת האדם ה”שם בן ד” רומז ליד אמות של הלכה. ³³ כל רבדי לימוד התורה (הפרד”ס, המכוון כנגד אותיות שם ה’) נועדו בסופו של דבר להתבטא בלימוד ובשמירת ההלכה (ארבעת הטורים של השולחן ערוך), שהרי תכלית כל הלימוד היא תיקון המציאות שמחוץ לאדם, הדורש ידע והשגה חיצוניים של מציאות זו. נשמות ישראל בדרגה זו נקראו “אחתי”: בקשר שבין האח לאחות כל אחד חש כיצד גם זולתו קיים בתוכו והם בעצם “שניים שהם ארבעה”. רובד המוטבע מאפשר לקחת גם רובד זה של אהבה טבעית ולהעלותו לה. ³⁴

31. היחס בין אחד לשניים הוא סוד “שלם וחצי”. בחלוקת המילה “חשמל” בסוד חש-מל-מל חש הוא החצי ביחס למל-מל השלם; עם זאת, חש עצמו הוא ראשי תיבות חצי שלם, כאשר במילה “שלם” אותיות מל משלימות את ה”ש של חש לאותיות שלם (כלומר ששורש השלם, ה”ש, נמצא בתוך החש שהוא החצי).
32. המשולש שייך לרגש הלב, בעוד השכל הטהור בעצם חושב רק במונחים דואליים. בתחום לימוד התורה, ידוע כי דרכו של רבי חיים מבריסק הייתה בזיהוי של “צווי דינים” (שני דינים, המתחלקים ל”חפצא” ו”גברא”) – זו עצם חריפות השכל, המבחין בחלוקה לשניים וחש בשעשוע שיש בקשר ובהתאחדות ביניהם. לעומתו, הגאון הרוגאצ’ובי חילק דברים רבים ל”דריי דינים” (שלושה דינים, המתחלקים ל”פועל” “נפעל” ו”פעולה”). לפי דרכו, נסביר כי דרכו ה”משולשת” של הגאון הרוגאצ’ובי נבעה מהקשר שלו לחסידות ולעבודת הלב הפנימית.

33. בכלי ברכות ח, א.

34. כאן חוזר קשר האחוה ה’מרובע’ – בסוד “נעוץ סופן בתחילתן” (ספר יצירה פ”א מ”ז) – דווקא

החסידות: גילוי האחדות הפשוטה

תורתנו הקדושה אשר ניתנה לנו מסיני "תורה אחת" היא, ואולם יש בה ארבעה רבדי פרד"ס³⁵ – פשט, רמז, דרוש וסוד, שהם ארבעה חלקים ושכבות עומק המתקיימים בתורה זה תחת זה³⁶ (בסדר ההשתלשלות של "שיר מרובע" כנ"ל).

והנה, עד התגלות תורת החסידות הייתה כל אחת מארבע הדרגות הללו תחום בפני עצמו, הנדמה כנפרד מן השאר. גדולי ישראל שבכל הדורות היו עולים ויורדים בסולם הפרד"ס כחפצם ועוסקים בכל החלקים השונים של התורה, אך החלקים היו עדיין נפרדים ביסודם זה מזה.

כך היה העולם נוהג עד שה' יתברך, ביודעו את עניינו ולחצנו הנורא ומה ש"לולי תורתך שעשעי אז אבדתי בעניי"³⁷, הערה עלינו רוח ממרום, ו"נחית מן שמיא עיר וקדיש"³⁸ (וירד משמים מלאך וקדוש) הלא הוא מורנו הבעש"ט, וגילה לנו את תורת החסידות. ומהי תורת החסידות? גילוי האחדות הפשוטה, שממנה יוצא הכול ובה נעוצה החלוקה האחרונה לארבע.

החסידות היא הגילוי האלוקי שכשם שה' יתברך, על כל הופעותיו בעולם שברא לכבודו, הוא עצם אחד בלבד – "אחד יחיד ומיוחד" – כך תורתנו הקדושה, היא עצם אחד בלבד, ורבדיה אינם נפרדים זה מזה; וכך גם עם ישראל, על כל שכבותיו ופרטיו, הוא עצם אחד בלבד.³⁹ יתרה מכך: תורת החסידות גילתה שלא זו בלבד שהקב"ה אחד, התורה אחת וכל ישראל אחד, ולא זו בלבד ששלושתם קשורים זה בזה (כמאמר הזוהר "תלת קשרין

לנקודת האחד הראשונה (המילה "אח" אף מופיעה בתנ"ך במשמעות של "אחד", ראו רד"ק חזקאל יח, י); וכן בסוד "נעוץ תחילתן בסופן" כל היד רמוזים באחד עצמו, ודוק.
35. והנה, הביטוי "תורה אחת" מופיע בתורה ד פעמים (שמות יב, מט; ויקרא ז, ז; במדבר טו, טז וי"ט) – כנגד פשט־רמז־דרש־סוד!

36. כנגד ד אותיות שם הוי" ב"ה מלמטה למעלה שהן כנגד נפש־רוח־נשמה־חיה, ותורת החסידות היא היחידה המייחדת את כולן כאחד ממש (כדלקמן), כמבואר באריכות במאמרו של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש "עניינה של תורת החסידות", עיי"ש.

37. תהלים קיט, צב.

38. ע"פ דינאל ד, י: "עיר וקדיש מן שמיא נחת". דורשי רשומות היו אומרים שבפסוק זה רמוזה לידתו של מורנו הבעש"ט בשנת נחת, "נחת".

39. ראה תניא פ"ב.

מתקשראן דא בדא, ישראל מתקשראן באורייתא ואורייתא בקודשא בריך הוא⁴⁰), אלא שבעצם "ישראל, אורייתא וקודשא בריך הוא כולא חד", מקשה אחת ממש.

רענון החסידות בסוד החן

והנה, ידוע שדרך וסגנון מורנו הבעש"ט זי"ע היה לגלות תורתו הקדושה במשל וחיידה ורמז⁴¹, בראשי תיבות וסופי תיבות, צירופי אותיות וגימטריאות וכו' (עייין בפירושו המיוחד לו למזמור קז בתהלים), ולעומת זאת, סגנון חב"ד הוא לגלות רזין ואף רזין דרזין דאורייתא בבחינת פנים מאירות ופנים מסבירות, בביאור עמוק ורחב ובטוב טעם ודעת, עד שהעניין האלוקי ייקלט היטב במוח ובלב ויפעל את פעולתו הרצויה להוליד אהבה ויראה בלב כל דורש ומבקש ה' באמת בהתבוננות מעומקא דליבא.⁴²

עם כל זאת, בדורנו, עקבתא דעקבתא דמשיחא, נתמעטו הלבבות מאוד והשעה דורשת התעוררות כללית מחדש שבאה דווקא מכוח הרמז, רמזי תורה, שמטבעם להפליא ובכך לעזור (מתרדמת הזמן והשקיעה העמוקה בהבלי העולם הזה) את לב השומע. אמנם, כאשר אין הרמז מלא וחדור בתוכן ובאור פנימי הוא עלול להפוך ל"בליטה" חיצונית (המוסיפה יניקה לחיצונים ר"ל), ולכן בכל גימטריה וכדומה גוף החשבון והרמז צריך להיות בטל לגמרי לאור הפנימי הממלא אותו.

רעיון זה מקופל אף הוא במילה חן: ה"ח העליונה היא בחינת הרמזים שאינם מתיישבים במציאות אלא מרחפים עליה ומנצנצים אליה, וה"ן היא כוח ההורדה של הרמזים הללו למציאות ויישובן בתוכה. יש לדאוג שלא לנתק בין שתי אותיות המילה חן אלא להקפיד שכל רמז שנלמד ירד ויחדור לחדרי הנפש ויתיישב על דעתנו ולבנו. באופן זה ימלאו הרמזים את תפקידם לקשור מחדש את לבנו ללב אבינו שבשמים.

40. זוהר ח"ג עג, א.

41. ראה מאמרי אדה"ז הקצרים ערך 'אורות בכלים' (עמ' תמד) בענין ארבע מדרגות דיבור-משל-חיידה-רמז, ובספר רוחו של משיח מאמר "חטא המרגלים ותשובתו" (עמ' קפד ואילך) שמדרגות אלה הן כנגד ארבעת העולמות אצילות-בריאה-יצירה-עשייה. הסתרת הדבור במשל-חיידה-רמז היא בסוד התלבשות המלכות דאצילות (שנקראת "עולם הדיבור") במלכויות דבי"ע.

42. והוא סוד הארת אבא עילאה שבאצילות באמא עילאה שבבריאה – מקום המשל כנ"ל, כאשר בחינות החידה והרמז, שכנגד היצירה והעשייה, עולים ונכללים בייחוד העליון דחב"ד, וד"ל.

מאמר א

תְּשׂאוֹת חַן חַן

אור ישר ואור חוזר

שני סוגי חן

כמבואר בהקדמה, המילה "חן" מבטאת במיוחד יופי של השתקפות או סימטריה, כרמוז בהופעתה הראשונה של המילה בתורה: " וְנָחַ מִצָּא חַן בְּעֵינֵי ה' ".¹

את תכונת ה"חן" או הסימטריה ניתן להחיל על כל מילה – להופכה למילה סימטרית (בלעז, "פְּלִינְדְרוֹם"). הדבר ניתן לביצוע בשני אופנים, בסוד "תְּשׂאוֹת חַן חַן לָהּ",² שאותם אנו מכנים "חן דאור ישר" ו"חן דאור חוזר".³

נדגים את שני האופנים באמצעות המילה אחד. הדרך הראשונה להפוך מילה זו לסימטרית היא על ידי כתיבתה מהסוף להתחלה בסוף המילה והחל באות האחרונה שלה, כך:

א ח ד א

שיטה זו מכונה "חן דאור ישר", שכן היא מתחילה עם הופעת המילה המקורית בסדר ישר. השיטה השנייה להפוך את המילה אחד לסימטרית היא על ידי כתיבתה מהסוף להתחלה בראש המילה, וכלה באות הראשונה שלה, כך:

ד ח א ד

1. בראשית ו, ח.
2. זכריה ד, ז.
3. על דרך "מקיף דאור ישר" שהוא בחינת יחידה, ו"מקיף דאור חוזר", בחינת חיה, כמבואר בכתבי הארז"ל (עץ חיים שער מה [המקיפין] פ"א [מ"ת]).

שיטה זו מכונה "חן דאור חוזר" מפני שהיא מתחילה עם הופעת המילה המקורית בסדר הפוך.

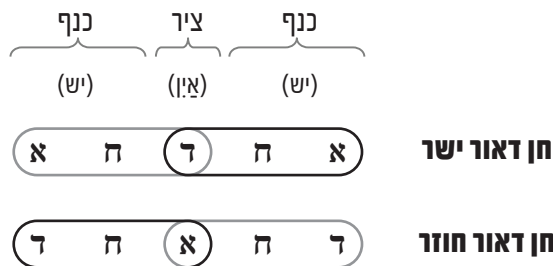
ציר וכנפיים

כפי שניתן לראות, בכל בחינת חן/סימטריה ישנה אות מרכזית אחת המשותפת לשתי הופעות המילה המקורית בתוכה. את האות המרכזית הזו אנו מכנים ה"ציר" של התיבה, ואת שאר האותיות שסביב הציר ה"כנפיים" שלה, הנפרשות לצדדים מתוך הציר ו'מסתובבות' סביבו. כאשר התיבה כתובה באופן של חן דאור ישר, כמו במילה אחדחא, הציר הוא האות האחרונה של המילה המקורית, במקרה זה ד, וכאשר התיבה כתובה באופן של חן דאור חוזר, כמו דחאחד, הציר הוא האות הראשונה של המילה המקורית, במקרה זה א.

למרבה היופי, הערך הגימטרי של המילה ציר (300) עולה בדיוק כנף כנף (150 150)!

מכיוון שכל כנף היא באופן פוטנציאלי רצף של כמה אותיות, היא בבחינת קו או ממד אחד. לעומת זאת, בהיות הציר בהכרח אות אחת הוא בבחינת נקודה או אפס ממדים. אי לכך, ראוי לחשוב על הציר כעל בחינה של 'אין' (סוד ה"קָרן זוית"⁴ ששתי הכנפיים נפגשות בה), ועל הכנפיים כשתי בחינות של 'יש' המקיפות אותו.

כל תיבת חן יוצרת אם כן מבנה של יש-אין-יש – שתי בחינות 'יש' המסתובבות סביב נקודת 'אין' אמצעית:



4. מאמרי אדה"ז הקצרים מגילה ד"ה "ענין מה בין חסידי" עמ' שדמ; פלח הרמון ד"ה "בראשית ברא" הא' ד, ב. ראה זוהר ח"ג קכ, א.

דעת עליון ודעת תחתון

מושגי ה'אֵין' וה'יש' קשורים במושגים "דעת עליון" ו"דעת תחתון", המבטאים שתי רמות תודעה יסודיות, אלוקית ואנושית בהתאמה:

- דעת תחתון היא דעת האדם, ובה בחינת ה'אֵין' היא העליונה ובחינת ה'יש' היא התחתונה. העולם הזה המוחשי נחווה לנו כ'יש', "היש הנברא", והאלוקות הבלתי נתפסת כ'אֵין' (שעל כן אנו מתארים את העולם כנברא "יש מאֵין").
- דעת עליון לעומת זאת היא דעת האלקים, ובה דווקא בחינת ה'יש' היא העליונה ובחינת ה'אֵין' היא התחתונה. האלוקות היא "היש האמיתי", ואילו כל הבריאה כולה היא "כֵּאֵין וכאפס" מולה.

מבנה ה'יש'־אֵין־יש משקף אם כן את שילוב שתי התודעות, בסוד "אֵל דְּעוֹת ה'":⁵



מכאן עולה שההבדל בין שני סוגי החן הוא שחן דאור ישר הולך מלמעלה למטה בסדר של היש האמיתי־אֵין־היש הנברא; ואילו חן דאור חוזר הולך מלמטה למעלה בסדר הפוך – היש הנברא־אֵין־היש האמיתי.

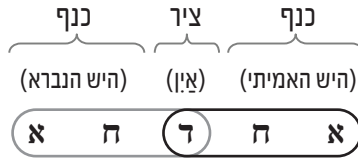
נמצא שב"חן דאור ישר", אחדחא, התודעה היא בעיקר בבחינת דעת עליון: נקודת המוצא היא "היש האמיתי" (אחד), האלוקות, "ה' אחד"; ואז היא יורדת ומשתקפת, כשמש במי האגם, ב"יש הנברא" (דחא), המציאות.

לעומת זאת, ב"חן דאור חוזר", דחאחד, התודעה היא בעיקר בבחינת דעת תחתון: נקודת המוצא שלה היא ה"יש הנברא" (דחא) – המציאות שבה אנו חיים, "עולם הפוך";⁶ ומציאות זו אז עולה להיכלל בשורשה ב"יש האמיתי" (אחד), האלוקות.

5. שמואל א ב, ג.

6. בבלי פסחים נ, א.

לסיכום:



חַן דָּאוֹר יִשְׂרָאֵל

דעת עליון:

היש האמיתי משתקף ביש הנברא



חַן דָּאוֹר חוֹזֵר

דעת תחתון:

היש הנברא עולה להיכלל ביש האמיתי

ראוי לציין כי בנוגע לקריאת שמע, "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד", אחת הכוונות למילה אחד היא שאלופו של עולם (א) הוא אחד ויחיד בשבעה רקיעים ובארץ (ח = 1+7) וכן בארבע כנפות הארץ (ד).⁷ כוונה זו מאחדת את שתי בחינות החן שלפנינו: בהיותה מבטאת המשכה וגילוי של אחדות ה' מלמעלה למטה היא תואמת את ה"חן דאור ישר" (אחדהא); מצד שני, כיוון שאנו שוכנים בארץ ונושאים עינינו מעלה לרקיעים ולה', היא תואמת גם את ה"חן דאור חוזר" (דחאחד).

חַן "הוֹי' אֶחָד"

אם רוצים לכתוב את שם הויה באופן של אור ישר די להוסיף י אחת בסוף התיבה כדי ליצור צורת "חן", כך:

יִהְיֶה־יְהוָה־י

ה"ציר" כאן הוא אות ה־ז של שם הויה, שלה צורת "ציר" (בסוד "ו ההיפוך"). הגימטריה הכוללת של הביטוי היא 36 או 7 ברבוע, לומר שהכול נכלל ב"ציר" המרכזי שבו, בחינת ה'אִין' שבו כנ"ל – סוד ל"ו הצדיקים המקבלים את פני השכינה בכל יום.

7. כוונת "אחד" בק"ש הכתובה בסמ"ק סימן ב והובאה בב"י אור"ח סימן סא.

אם מוסיפים לכתיבה זו של שם הויה את המילה אחד – "ה' אחד" – באופן של חן דאור ישר, מקבלים יהוהי אחדדחא. ביטוי זה עולה 58 – הערך הגימטרי של חן וכן של הביטוי "לְבַד בָּךְ [נִזְכֵּיר שְׁמֶךָ]"⁸

כתיבת שם הויה ב"חן דאור חוזר" נעשית דרך הוספה רגילה של כנף שלמה בהתחלה, האותיות הוה, כך:

ה'וה'י'ה'וה'

הגימטריה של תיבה זו היא 42, סוד השם בן מב אותיות (ראשי התיבות של פיוט "אנא בכח"), המסמל העלאה מלמטה למעלה בבחינת אור חוזר.⁹

לשם הויה הנכתב בדרך חן דאור ישר יש 5 אותיות (י'ה'וה'י') ואילו כשנכתב בחן דאור חוזר יש לו 7 אותיות (ה'וה'י'ה'וה'). יחדיו סכום האותיות הוא 12, בחלוקה פנימית של 5-7. בתרגום לאותיות המספר הופך למילה זה, סוד "משה נתנבא ב'זה"¹⁰ – נבואת ה"אספקלריה המאירה", המראה המושלמת. משה מצא חן בעיני ה' יותר מכל אדם אחר, כפי שהוא בעצמו מזכיר לה': "וְאֵתָה אֶמְרָתְךָ, יִדְעֶתִיךָ בְּשֵׁם וְגַם מִצְאָתְךָ חֵן בְּעֵינַי"¹¹.

שתי התיבות ביחד (י'ה'וה'י' ה'וה'י'ה'וה') למעשה יוצרות שלושה שמות הויה ברצף (י'הוה י'הוה י'הוה), שם קבלי בפני עצמו המכונה "שם יב אותיות"¹², והוא על דרך שלושת שמות הויה שבשלוש הברכות של ברכת כהנים.¹³ הכול הוא בסוד הוה והיה ויהיה (אותן אותיות) כמבואר בכתבי המקובל הקדום רבי אברהם אבולעפיא ז"ל¹⁴ – שלמות נצחית של שם הויה.

8. ישעיה כו, יג.

9. זוהר ח"ב קלב, ב; שער הכוונות עניין הקדיש (ובכ"מ).

10. רש"י במדבר ל, ב (ע"פ ספרי מטות).

11. וכדברי משה עצמו לה' (לג, יב) "ואתה אמרת ידעתוך בשם וגם מצאת חן בעיני".

12. בבלי קידושין עא, א. ראה זוהר ח"א טז, ב (השמטות זוהר ח"א רסב, א); נהר שלום מז, א; עולת תמיד שער נפ"א.

13. אוצר עדן הגנוז (לרבי אברהם אבולעפיא) ח"ג סימן ט.

14. ראה אמרי שפר ח"ג וביאור הגר"א לספר יצירה פ"א מ"א.

חֵן בְּשָׁנִים וּבְשָׁלוֹשָׁה מִמְדִים

כֵּשׁ שֵׁשׁ "חֵן" בַּמִּמְד אֶחָד (בַּחֲנִית "קו"), כֵּן יֵשׁ "חֵן" בְּשָׁנֵי מִמְדִים (בַּחֲנִית "שֵׁטַח") וְיֹתֵר, כֹּאֲשֶׁר כֹּל מִמְד מוֹסִיף שְׁתֵּי "כִּנְפִיִּים".

לְדוּגְמָה, הֵ"חֵן דְּאוֹר יִשְׂר"ל שֶׁל הַמִּלָּה אֶחָד בְּשָׁנֵי מִמְדִים נִרְאֶה כֵּךְ:

```

    א
    ח
  א ח ד ח א
    ח
    א
  
```

וּבְשָׁלוֹשָׁה מִמְדִים כֵּךְ:

```

    א
    ח  א
  א  ח  א
  א  ח  א
    ח
    א
  
```

בַּמְקֵרָה שֶׁל הַמִּלָּה אֶחָד בַּחֵן דְּאוֹר יִשְׂר, כֹּל הוֹסֵפֶת מִמְד מוֹסִיפָה שְׁתֵּי כִּנְפִיִּים שֶׁל חֵן אֶחָד – כְּלוּמֵר תּוֹסֵפֶת שֶׁל 4 אוֹתוֹת וְעֵרֶךְ שֶׁל 18 לְגִימְטְרִיָּה הַכוֹלֶלֶת. אֶחָדְחָא מוֹנֵה 5 אוֹתוֹת וְעוֹלָה בְּגִימְטְרִיָּה 22, וְאִם כֵּן הוֹסֵפֶת שְׁנַיִם מִמְדִים נוֹסְפִים (4 כִּנְפִיִּים) מֵעֹלָה אֶת מְנִיַּן הָאוֹתוֹת ל־13 וְאֵת הַגִּימְטְרִיָּה ל־58 – אוּ בְּמִילִים אַחֲרוֹת מִסְפָּר אוֹתוֹת אֶחָד וְגִימְטְרִיָּה חֵן!

עַל דֶּרֶךְ זֶה, הֵ"חֵן דְּאוֹר יִשְׂר"ל שֶׁל שֵׁם הוֹיָה בְּשָׁלוֹשָׁה מִמְדִים (מִסְבִּיב לְצִיר שֶׁל אוֹת ה־ו שְׁבוּ כִּנ"ל) עוֹלָה 96 (אוּ "סוּד הוֹיָה לְיִרְאָיו"¹⁵). אִם נִחְבֵּר אֶת שְׁתֵּי הַתִּיבּוֹת – הוֹיָה בְּשָׁלוֹשָׁה מִמְדִים (96) וְעוֹד אֶחָד בְּשָׁלוֹשָׁה מִמְדִים (58) הַמְצַטְרְפִים לְכַדִּי "ה' אֶחָד" תֵּלֶת מִמְדֵי גְדוֹל – הַתּוֹצֵאָה תִּהְיֶה 154, הָעֵרֶךְ הַמְדוּיָק שֶׁל "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל] הוֹיָה אֱלֹהֵינוּ הוֹיָה אֱתָד]" שְׁלוֹשׁ מִילִים אֵלוּ יוֹצְרוֹת בְּעֵצְמָן מְבַנֶּה שֶׁל "חֵן": הַצִּיר הוּא אֱלֹהֵינוּ, בְּבַחֲנִית קוּ

15. תהלים כה, יד.

האור ה"ממלא כל עלמין", ואילו הויה מכאן ו-הויה מכאן הסובבים אותו הם בבחינת העיגול הגדול של האור ה"סובב כל עלמין" המקיף אותו!

צורת החן

לסיכום, נראה כיצד צורת המילה חן עצמה משקפת את מבנה הציר והכנפיים. המילה חן מורכבת משתי אותיות, ח ו-ן. בכתיבת סת"ם האות ח נכתבת באחת משתי צורות: או כצמד אותיות ז המחוברות על ידי "חטוטר" דקה, או, בכתיב האר"י ואדמו"ר הזקן, כאותיות ו ו-ז המחוברות על ידי חטוטר, כך:



כעת, אם נציב את האות ח על גבי האות ח, נקבל מבנה של שלושה קווים אנכיים הנראה כך:



במבנה זה האות ח משמשת כ"ציר" של החן, והאותיות ו-ז או ז-ז הניצבות בשתי צדדיו כ"כנפיים" הסובבות אותו.

צורת החן הנתונה בתוך אותיות ו-ז יוצרת את הצורה היסודית של עץ החיים, עשר הספירות:

• האות ו או ז הימנית היא קו ימין, קו החסד המגלם המשכה וגילוי היורדים מטה באופן של אור ישר, כבששת/שבעת ימי בראשית של "עולם חסד יבנה"¹⁶.

- האות ז השמאלית היא קו שמאל, קו הגבורה המגלם העלאה מעלה באופן של אור חוזר, כאשר שורש האור החוזר הוא בשבת, היום ה־ז.
- האות ן היא הקו האמצעי, ה"בריח התיכון" שראשו בנקודת הכתר – כוחות האמונה, התענוג והרצון שמעל שני הקווים האחרים – והיורד עד למטה בסוד "צִיר נְאֻמָּן לְשִׁלְחִיר"¹⁷.

להלן צורת ה־חן עם סימוני כל הספירות מכתר ועד יסוד. ספירת המלכות אינה כלולה כאן שכן החן כולו הוא מתנת המלכות, "אֶשֶׁת־חַן תִּתְּמֶנָּךְ כְּבוֹד"¹⁸, יופי העולה שלא מתוך מודעות עצמית. צורה זו עוֹבְדָה גם לעדיליון זהב משובץ אבני חן, המכונה "חן אליהו".



17. משלי כה, יג.

18. משלי יא, טז.

מאמר ב

חז אמת

תיקון הדיבור והיופי החיצוני

מְמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיו וְעַלֵּינוּ זְכוּת שְׁתֵּהא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם
וְנִשְׂא בְּרָכָה מֵאֵת יי וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
וְנִמְצָא חֵן וְשֶׁכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

רחמי הנתר

ברכת המזון מסיימת בסדרה של תחינות הנפתחות במילה "הרחמן". בחסידות מבואר¹
כי התחינות מכוונות כנגד עשר הספירות העליונות, מלמטה למעלה, באופן הבא:²

מלכות	הִרְחֵמְךָ הוּא יִמְלֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד.
יסוד	הִרְחֵמְךָ הוּא יִתְפָּרֵךְ בְּשֵׁמִים וּבְאֲרָץ.
הוד	הִרְחֵמְךָ הוּא יִשְׁמַח לְדוֹר דוֹרִים וְיִתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעַד וְיִנְצַח נְצָחִים וְיִתְהַדַּר בְּנוֹ לְעַד וְיִעֲלֶה עוֹלָמִים.
נצח	הִרְחֵמְךָ הוּא יִפְרֹסֵנוּ בְּכָבוֹד.
גבורה	הִרְחֵמְךָ הוּא יִשְׁבֹּר עוֹל גְּלוּת מְעַל צְוֹאֲרֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאֲרָצֵנוּ.
תפארת	הִרְחֵמְךָ הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרֻבָּה בְּכִיַּת זֶה וְעַל שְׁלֹחַן זֶה שְׂאֵכְלֵנוּ עָלֵינוּ.

1. אדמו"ר הרי"צ, אגרות קודש ח"א עמ' רג, ח"י טבת תרפ"ב.

2. מנוסח ברכת המזון, לפי נוסח האריז"ל שאיזן ותיקן כ"ק אדמו"ר הזקן בעל התניא.

חסד הַרְחֵמֶן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת־אֱלֹהֵינוּ הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב וַיְבַשְׂרֵנוּ בְּשׁוּרוֹת טוֹבוֹת יְשׁוּעוֹת וַנִּחְמוֹת.

חכמה הַרְחֵמֶן הוּא יְבָרְךָ אֶת־אָבִי מוֹרֵי בְּעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת־אִמִּי מוֹרְתִי בְּעַלְת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת־בֵּיתָם וְאֶת־זֶרְעָם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר לָנוּ. **ובינה** כָּמוֹ שֶׁבָּרַךְ אֶת־אֲבוֹתֵינוּ אֲבָרְכָהֶם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב בְּכָל מָקַל כָּל כֶּן יְבָרְךָ אוֹתָנוּ (בְּנֵי בְרִית) כָּלֵנוּ יַחַד בְּבִרְכָה שְׁלֵמָה וְנֹאמַר אָמֵן.

כתר מְמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵינוּ וְעַלֵּינוּ זְכוֹת שְׁתַּהַּא לְמִשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם וְנִשְׂא בְּרַכָּה מֵאֵת יְיָ וַיְדַקְדָּק מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא חֵן וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם.

כפי שניתן לראות, התחינה האחרונה כאן, המקבילה לספירת הכתר והעוסקת בבקשת לימוד זכות על עצמנו, אינה נפתחת במילה "הרחמן". ואכן, ברכה זו שונה במהותה מהאחרות, כפי שספירת הכתר שונה במהותה מהספירות שתחתיה. בעוד הספירות התחתונות מגלמות גילויים פרטיים מסוימים של הקדוש ברוך הוא, ספירת הכתר מגלמת את עצמות ה' שלמעלה מכל הגילויים. לאחר שעוררנו את רחמי ה' הפרטיים המיוצגים בידי כל אחת מהספירות הרגילות, אנו פונים בברכה זו אל ה' עצמו כביכול ומתחננים לפניו שיגלה את רחמיו הרבים והפשוטים "ממרום" – ממקור הרחמים המרום מהרחמים עצמם.³

הפנייה אל בחינת ה"מרום" בה' נובעת אף היא ממרומי הנפש שלנו, העל־מודע שלנו. מנקודה מרוממת זו בנשמתנו אנו שואבים את הכוח לבקש מתנת חנים, למעלה מכל טיעון זה או אחר.

כ"ב מִידוֹת הַרְחָמִים

בתחינת "ממרום" יש בדיוק כב תיבות, ובכך היא פורטת על כב אותיות התורה מהן מורכבת המציאות. אותיות התורה מאירות בכל הספירות, אך יש הבדל בין הארתן בספירת הכתר לבין הארתן מספירת החכמה ומטה. מספירת החכמה ומטה האותיות באות בצירופים שונים, בבחינת "כָּלֶם בְּחֻכְמָה עֲשִׂיתָ"⁴ – כלומר צירפת ויצרת. כפי שמספירת

3. כפי שמוסבר ש"אב הרחמן" – אב שהוא רחמן – הוא כינוי לספירת החכמה ו"אב הרחמים" – האב של הרחמים – הוא כינוי לספירת הכתר (ליקוטי תורה דברים סב, ד; ליקוטי תורה שה"ש י, ג).

4. תהלים קד, כד.

החכמה יוצאת התורה החזתכת בין זכאי לחייב, כך גם בה טמון סוד צירוף האותיות המאפשר את חיתוך הזיבור ויצירת מילים.⁵

בספירת הכתר לעומת זאת האותיות נמצאות בפשיטות גמורה, בטרם צורפו למילים, כשהן מגלמות פוטנציאל אינסופי. מתוך פשיטות היולית זו מתגלה גם הפוטנציאל הטמון בכל אחד מאתנו לתשובה ולתיקון, ונמשכים רחמים למעלה מטעם ודעת, לרחם וללמד זכות גם במקום שבו השכל איננו מוצא זכות ואין לכאורה כל הצדקה לרחמים.

לפי הקבלה, כב האותיות שבכתר מתחלקות לשניים, יג ו־ט,⁶ כנגד י"ג מידות הרחמים שהתגלו לאחר חטא העגל ו־ט' מידות הרחמים שהתגלו לאחר חטא המרגלים.

יג מידות הרחמים מופיעות בפרשת כי תשא, סמוך לחטא העגל⁷ – להלן לפי החלוקה של הזוהר והאריז"ל:

הוי' הוי' (כ)⁽⁸⁾ אל (כ)⁽²⁾ רחום (א)⁽¹⁾ וְחַנּוּן (7)⁽⁷⁾ אָרְךָ (7)⁽⁷⁾ אָפִים (1)⁽¹⁾ וְרַב חֶסֶד (1)⁽¹⁾ וְאֵמֶת (7)⁽⁷⁾ נִצֵּר חֶסֶד (5)⁽⁵⁾ לְאֲלֹפִים (2)⁽²⁾ נִשָּׂא עֹן (כ)^(כ) וְפָשַׁע (כ)^(כ) וְחִטָּאָה (כ)^(כ) וְנִנְקָה.

בהמשך התורה, לאחר שהמרגלים מוציאים את דיבת הארץ רעה בפרשת שלח, משה רבינו שב ומעורר רחמים על עם ישראל לבלתי יאבדו בחרון אף ה' עליהם. הפעם מתגלות ט' מידות רחמים:⁸

הוי' (כ)⁽⁸⁾ אָרְךָ (כ)⁽²⁾ אָפִים (א)⁽¹⁾ וְרַב חֶסֶד (7)⁽⁷⁾ נִשָּׂא עֹן (7)⁽⁷⁾ וְפָשַׁע (7)⁽⁷⁾ וְנִנְקָה (1)⁽¹⁾ לְאֵי וְנִנְקָה (1)⁽¹⁾ פִּקֵּד (1)⁽¹⁾ עֹן אָבוֹת (1)⁽¹⁾ עַל בְּנֵיהֶם (7)⁽⁷⁾ עַל שְׁלֹשִׁים (5)⁽⁵⁾ וְעַל רַבְעִים.

הצד השווה בשני הגילויים הוא כמובן התהפכות הדין שקבע את נפשות החוטאים למוות והמשכת חיים תחתיו. אך בספרי הקבלה מוסבר שמדובר בבחינות שונות של גילוי רחמי ה':⁹ י"ג מידות הרחמים של חטא העגל שורשן בפרצוף "אריך אנפין" (מילולית, 'פנים

5. כאשר האלף־בית הראשון שמתגלה הוא אלכ"ם, כרמוז בכך שהוא עולה בגימטריא חכמה, 'כלם באלבם עשית' (מגלה עמוקות על "ואתחנן", אופן קצו).

6. חלוקת כב האותיות ל־יג ו־ט מבוארת באריכות במאמר "עיקרי האמונה של פנימיות התורה" בספרנו אמונה ומודעות.

7. שמות לד, ו.

8. במדבר יד, יח.

9. ספר הליקוטים ולקו"ת כי תשא פל"ד.

ארוכות' או 'גדולות') שבספירת הכתר, ואילו ט' מידות הרחמים שורשן בפרצוף "זעיר אנפין" ('פנים קטנות') השייך למידות הלב.¹⁰ אכן, הקבלה זו תואמת את אופי שני החטאים: חטא העגל היה בעיקרו פגם בכוחות האמונה וההתקשרות בה' ובמשה, ששורשן בספירת הכתר, ואילו חטא המרגלים היה פגם של "וְלֹא תִתְּוֹרוּ אֶתְרֵי לְבַבְכֶם וְאֶתְרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַתְרֵיהֶם",¹¹ ששורשו במידות הלב.

בהקשר של תפילות ברכת המזון, ט' מידות הרחמים של חטא המרגלים מקבילות לברכות "הרחמן" שכנגד תשע הספירות מחכמה ומטה, וי"ג מידות הרחמים של חטא העגל מקבילות לתפילת "ממרום" שכנגד ספירת הכתר. כאשר י"ג מידות הרחמים מתגלות "ממרום", מתהפכות גם המידות שתחת ממשלת השכל ומתגלות ט' מידות הרחמים הנוספות. כלומר, הרחמים הפשוטים שבכתר פועלים את חשיפת הרחמים שבספירות הרגש (בפרט, מידות הרחמים באות להמתיק את הדין שבספירת הגבורה, שבה נמצא "היכל הזכות",¹² ולגלות גם בתוך החייב את נקודת הזכאי, כפי שאנו אומרים "ממרום ילמדו עליו ועלינו זכות").

הארה זו של יג מדות הרחמים שבכתר היא עניין הגילוי של "הוי' אחד"¹³ (=יג), שכן גילוי אחדותו יתברך חושף את הטוב הגנוז בעומק המציאות לחון גם את מי שנדמה שאינו ראוי לכך. נמצא שבשעה ש"יג מידות הרחמים שבכתר מצטרפות ל"ט מידות הרחמים שבלב והופכות את הדין לחסד, ישנו גילוי שלם של כללות כב מידות רחמים שבכוחו להאיר את כל קומת הנפש, בסוד "לְבַלְתִּי יִדַּח [=כב] מִמֶּנּוּ נִדְּח".¹⁴

והנה, השלמת ט' מידות הרחמים שבזעיר אנפין את י"ג מדות הרחמים שבכתר למניין כב רמוזה בתיבת "אחד" עצמה. כאשר כותבים את המילה אחד בצורה סימטרית של "חן דָּאור ישר" (ראו המאמר הקודם) – כך: אחדחא – נוספות למילה אחד העולה יג האותיות חא העולות ט, וכך התיבה כולה עולה כב!

10. בלשון הקבלה, שורש המידות הוא ב"ג "תקוני דיקנא" (תיקוני הזקן) שבאריך אנפין וכ"ט "תקוני דיקנא" שבזעיר אנפין.

11. במדבר טו, לט.

12. נושא ההיכלות מבואר בזוהר ח"א מא, א (ואילך); ח"ב רמא, א (ואילך); ע"ח שמ"ו (כסא הכבוד) פ"ג.

13. דברים ו, ד.

14. שמואל ב יד, יד.

"דברי פי חכם חן"

ראיית הטוב הגנוז בעומק המציאות והתעוררות הרחמים עליו היא מציאת החן שבתוך העולם שנברא ברחמים (פנימיות המילה רחמים היא בגימטריא חן). דבר זה הוא על דרך הפסוק "וְנָחַ מִצָּא חֵן בְּעֵינֵי ה'",¹⁵ שאונקלוס תרגם "ונח אשכח רחמין קדם הוי'".

ואכן, העמקת ההתבוננות בתחינת "ממרום" מגלה לנו סודות לגבי המילה חן, מעבר לכך שהיא מוזכרת בסופה במילים "וְנִמְצָא חֵן וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם".¹⁶

כאמור, מספר המילים בתחינת "ממרום" הוא כב, כאשר מתוכן המילה "חן" היא התיבה ה־יז. מיקום זה נאה מאד, שכן כב הוא בין השאר הגימטריא של המילה טובה ויז הגימטריא של המילה טוב ("וְנִמְצָא חֵן וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם"¹⁷). היות ויש כאן כב תיבות, יש לראות לאיזו אות מבין כב אותיות התורה שייכת תבת "חן" שבתחינה. והנה, כאשר נקביל את תיבות התחינה לאותיות האלף־בית לפי סדרן, נראה שהתיבה "חן" מכוונת כנגד האות פ"א של האלף־בית, כלומר שבאופן כלשהו עיקר גלוי החן בא לידי ביטוי דווקא באות זו. האות פ"א היא לשון פה, שהוא בחינת מלכות, וכמאמר הזוהר "מלכות – פה".¹⁸ דבר זה תואם באופן יפהפה את העובדה שמבין שבע ה'מתנות' המוענקות לשבע הספירות התחתונות לפי ספר יצירה,¹⁹ מתנת ה"חן" ניתנה לספירת המלכות!²⁰

מהי הזיקה הפנימית־מהותית בין עניין החן ואבר הפה? בפשטות, עיקר מציאת החן בעיני אלוקים ואדם היא על־ידי דיבור הנשמע והמתקבל בלב השומע – תפילה ותחנון אל ה' יתברך, או דברי אהבה וקרבה בין איש לרעהו. זיקה זו משתקפת בפסוק, שמשמשים בו רבות בסוף ציטוט דבריו של אדם חכם, "דְּבָרֵי פִי חָכָם חֵן".²¹

15. בראשית ו, ח.

16. על פי משלי ג, ד: "וְנִמְצָא חֵן וְשָׁכַל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם".

17. בסוד הפסוק (משלי כב, א) "מכסף ומזהב חן טוב" (אותיות בטחון – מתחילת הנוסח של "ממרום וגו'" ועד לתבת "חן" יש בטחון/חן טוב – אותיות).

18. הקדמת תיקוני זוהר ("פתח אליהו").

19. ראה פ"ד מ"ג.

20. פה (85) הוא חן (58) בהפוך ספרות. נמצא, שבספרות החשבון, מתנת החן ל־פה היא על דרך היפוך האותיות של "ונח מצא חן בעיני ה'".

21. קהלת י, יב.

תיקון היופי החיצוני

עם זאת, החן המתגלה בפה עשוי להתגלות בשני אופנים, הרמוזים שניהם בספר משלי:

- פֶּחֶן חַיּוּבִי וְטוֹב – “חֵן וְשֹׁכֵל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם”²²
- פֶּחֶן שֶׁהוּא הַפֶּךְ הַטוֹב, כְּחֹתֶם סֵפֶר מִשְׁלֵי “שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיָּפִי, אִשָּׁה יָרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלֵּל”²³

בפשטות, נשמע שהחן הטוב הוא חן רוחני, החן הקשור בשכל, ואילו החן השלילי הוא חן ארצי, חן הקשור ביופי חיצוני. אך ישנו פירוש חשוב לפסוק ממשלי בדבר “שקר החן”, החביב על לומדי החסידות, הנושא בחובו העלאה לכל עניין היופי החיצוני: לפי פירוש זה ה”הלל” המושר לאשה יראת ה', “אִשָּׁה יָרְאֵת ה' הִיא תִתְהַלֵּל”, אינו רק על יראת ה' שלה אלא גם על החן והיופי שלה (כפי שהתורה אכן מהללת ומשבחת את הנשים הצדקניות בחן ויופי שלהן)!²⁴ לפי פירוש זה גם בפסוק העוסק בחן השלילי רמוז חן חיובי, ולא רק חן שכלי-פנימי אלא גם חן חיצוני-גשמי.

נראה שעולה מכאן תהליך של הכנעה, הבדלה והמתקה לגבי תיקון היחס ליופי חיצוני, כדלקמן:

הכנעה: כלל בסדר המציאות, מאז בריאת העולם בסדר של “ויהי ערב ויהי בקר”, קדימת הלילה ליום, הוא “ברישא חשוכא והדר נהורא”²⁵ [בראשית חושך ואחר כך אור]: קודם מופיעים הדברים בגרסתם השלילית והחשוכה ורק לאחר מכן בגרסתם החיובית והמוארת. באותו אופן, ראשית הופעת החן הוא בדרך של “שקר החן והבל היפי” – מקסם שווא חיצוני, המתגלה בהקשר שאינו של יראת ה', ונגוע במודעות עצמית מופרזת וברצון למצוא חן בעיני אחרים ולרצותם. בהקשר של הזיקה בין החן והיפה, נושא הדיבור, יופי שקרי זה מתבטא בדיבור של חֲנִפָּה – דיבור חלול מהשפה ולחוק, בבחינת “אחד בפה

22. משלי ג, ד.

23. משלי לא, ל.

24. ראה חידושי מהר”ם שיף לכתובות יז, א ועבודת ישראל ויצא ד”ה “ורחל היתה יפת תאר” (ונתבאר בכמה מקומות בספרינו).

25. בבלי שבת עז, ב.

ואחד בלב".²⁶ את החן והיופי החיצוניים הללו יש להכניע – להימנע מהם ולהנמיך את ההתפעלות מהם ככל שניתן.

הבדלה: שלב ההבדלה עניינו התבדלות מהגרסה השלילית של הדבר שאותו רוצים לתקן, והזדהות-התעצמות עם הגרסה החיובית שלו. אל מול שקר החן והבל היופי ישנם "אשה יראת ה'", "חן ושכל טוב" ו"דברי פי חכם חן" – התמקדות בתוכנו ובמהותו הפנימיים של האדם, בתיקון השכל, המידות וההתנהגות על פי השכל הטוב. בהקשר לתחום הדיבור מדובר בהימנעות מדיבור חיצוני וחלול, דיבור מתחנף או 'מתחנחן', השתדלות לדבר באופן של "פיו ולבו שווים" ו"תוכו כְּבֹדוֹ", ומעל הכול יישום הכלל "המעשה הוא העיקר" – שימת דגש על מעשים ולא על דיבורים, "תָּנוּ לָהּ מִפְּרֵי יָדֶיהָ, וְיִהְיֶה בְּשָׁעֲרֵיהָ מַעֲשֵׂיהָ".

המתקה: העבודה הפנימית של שלב ההבדלה מעלה חן מסוג חדש, המתפשט כלפי חוץ ונוסך יופי רך ועדין על חזות האדם. אלו הם היופי והחן שבהם ה"אשה יראת ה'" מתהללת לפי הפירוש הנ"ל. כל עניין החן האמיתי הוא, שהוא אינו נובע ממודעות עצמית ומניסיון פעיל למצוא חן, אלא בדיוק להפך – עולה מאליו מתוך אי-התעסקות בחיצוניות. זוהי היופי של "אִשֶׁת חָן תִּתְמַךְ כְּבֹד",²⁷ המתכתב עם פסוק מקביל, "וְשָׁפַל רוּחַ יִתְמַךְ כְּבֹד".²⁸ חן ויופי אלו אינם מובלטים ומוחצנים, אף לא מופנמים וסמויים, אלא שופעים מהפנים החוצה. בהקשר לנושא הדיבור, ההמתקה מתבטאת בהתקבלותם של הדברים בלב השומע והמתקת לבו – "דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב".²⁹

חן אמת

הגענו בהתבוננותנו לחן חיצוני חיובי, שהוא ה"לעומת זה" המתוקן של "שקר החן". כיצד נכנה חן זה? הביטוי "חן טוב" הוא טוב ויפה, אך אינו מספיק לנו: הוא מתאים לחן המופנם של שלב ההבדלה, לא לחן החיצוני המתוקן של שלב ההמתקה. נדרש מאתנו אפוא לטבוע מונח חדש, שאינו קיים במקורותינו, אך ננסה שינבע מתוך המקורות הקיימים ככל האפשר.

26. בבלי פסחים ק"ג, ב; בבא מציעא מט, א.

27. משלי י"א, טז.

28. שם כט, כג.

29. של"ה שער האותיות אות כ (סט, א).

המונח המתאים ביותר לציון הפכו של "שקר החן" הוא, בפשטות, חן אמת. "זה לעצמת זה עשה האלהים",³⁰ ואם כן מול חן שקרי יש להציב חן אמיתי, חן של אמת.³¹

הביטוי "חן אמת" אמנם אינו נמצא במקורות, אך ביכולתנו למצוא לו אסמכתא בדרך הרמז. אחד מהכינויים המפליגים בהם משתמש שלמה המלך בספר משלי לתיאור התורה, שאף עושה שימוי בביטוי חן, הוא "אַיִלַת אֶהְבִּים וַיַּעֲלֵת חֵן".³² אם נתמקד במטבע הראשון כאן, "איִלַת אהבים", נוכל לראות שהמילה "איִלַת" עולה בדיוק כמנין אמת (441) והמילה "אהבים" כמנין חן (58). הביטוי איִלַת אהבים עולה אם כן בדיוק חן אמת, מילה כנגד מילה – תיאור מושלם של סוג החן שמעלה יעלת החן של המשך הפסוק.

צבאות

חשיפת הביטוי המקורי 'חן אמת' מוליכה לגילוי סודות נוספים בנושא החן. הביטוי חן אמת עולה בגימטריא צבאות (499), השם הקדוש שמכוון בקבלה כנגד צמד הספירות נצח והוד.³³ נצח והוד מכוונים בגוף האדם כנגד שתי הרגליים (ובלשון הזוהר "נצח והוד – תרין שוקין"³⁴) והם הכוחות המובילים את האדם למחוז חפצו מתוך התאמה מלאה בין תכונותיהם – תכונת הביטחון הפעיל שבפנימיות הנצח ותכונת הביטחון הסביל (או התמימות) שבפנימיות ההוד. התאמה זו היא בסוד החן והסימטריה, משום שהם מצד אחד מתפלגים לשני איברים אך מאידך הם משלימים זה את זה ופועלים כאבר אחד מאוזן. המילה "צבאות" היא בין השאר הרבים של "צבי" (כבפסוק "בצבאות או באילות השדה"³⁵), וכן צבאות בגימטריה איִלַת אהבים כאמור. נמצא כי השם "צבאות" קשור במיוחד לשתי החיות הטהורות הראשונות והעיקריות, האיל והצבי, הממוקמות מעל

30. קהלת ז, יד.

31. שורש שתי בחינות החן הוא בשתי בחינות חוה (בראשית רבה יז, יא; שם יח, ה. וראו "מי זאת עולה" פרק א): שקר החן שורשו בחוה ראשונה, וכן אמת שורשו בחוה שנייה. והנה, שקר החן חוה (ראשונה) חן אמת חוה (שנייה) = 1200 = 6 פעמים 200 (מוצע כל תיבה), 6 צירופי עצם – "עצם מעצמי", מאמר אדם הראשון על חוה השנייה, שלפי הזוהר רומז לחוה הראשונה.

32. משלי ה, יט.

33. זוהר ח"ג יא, א; ראה קהלת יעקב ערך 'צבאות'.

34. הקדמת תיקוני זוהר יז, א ("פתח אליהו").

35. שיר השירים ב, ז; ג, ה.

הנצח וההוד. בעבודת ה', השם "צבאות" נותן ליהודי את הכוח האלוקי לקיים את הוראת חז"ל "הני רץ למצווה קלה ובורח מן העבירה",³⁶ וכן "הני ... רץ כצבי... לעשות רצון אביך שבשמים".³⁷

נוסף על כך, השורש צב"י מורה על רצון (כתרגום אונקלוס על הפסוק "וַיֹּאֶל מֹשֶׁה"³⁸ – "וַיְצַבֵי מֹשֶׁה"), וכן הוא מורה על צביון ויופי, שהוא כמובן עניין "אילת אהבים ויעלת חן" כפשוטו. שני פירושי השורש צב"י מפרשים יחדיו באופן נאה את מאמר חז"ל: "כל מעשה בראשית – לדעתם [לרצונם] נבראו, בקומתן נבראו, לצביונם נבראו, שנאמר 'וכל צבאם', אל תקרי 'צבאם' אלא 'צביונם'".³⁹

מה מלמדות אותנו כל תכונות אלו של השם "צבאות"? האמונה שנבראנו כפי הרצון הפנימי של נשמתנו מאפשרת לנו להרפות מכל מיני מחשבות טורדניות סביב הדימוי העצמי שלנו, כמו איך אנו נראים או נמדדים בעיני אחרים, ו'משחררת' את רגלינו להתחיל 'לרוץ' על עבודת ה' בשמחה ובטבעיות. ריצה משוחררת זו, החופשית מהתעסקות בדעת הסביבה עלינו, מוסיפה בְּתוֹרָה להעלות בנו חן של אמת על הסובבים אותנו.

תיקון הברית

מספירות הנצח וההוד מנצח והוד עוברים לספירת היסוד המאזנת ומשלבת ביניהן. ספירת היסוד מגלמת לפי הקבלה את עניין תיקון הברית, ואם כן מקשרת אותנו לנושא מרכזי נוסף המגולם במילה חן – חטאות נעורים. פנימיות ספירת היסוד היא מידת האמת, ואם כן את הביטויים 'שקר החן' ו'חן אמת' ניתן לראות כמבטאים בהתאמה את פגם הברית ותיקונו.

הקשר בין יופי, פגם הברית וספירת היסוד מתבטא במדרש מהגמרא המתאר רשע המגיע לבית הדין בעולם הבא ומבקש להצדיק את חטאיו באמירה "נאה הייתי וטרוד ביצרי".⁴⁰

36. אבות פ"ד מ"ב. כפי שהוסבר, שם צבאות הוא המאיר בספירות נצח והוד. ככלל, "רץ למצווה קלה" היינו מצד הנצח "ובורח מן העבירה" היינו מצד ההוד.

37. אבות פ"ה מ"ב.

38. שמות ב, כא.

39. ילקו"ש בראשית רמז ח. ראשי התיבות של דעתם קומתן צביונם הן צדק – "צדק צדק תרדף" (דברים טז, כ) היינו להעמיד כל בעל דין על דעתו קומתו וצביונו, ובכך לעשות אתו צדק באמת.

40. בבלי יומא לה, ב.

בבית הדין משיבים לו: "כלום נאה היית מיוסף?" ומפרטים לו כיצד ניסתה אשת פוטיפר לפתות אותו וכיצד הוא עמד בכל פיתוייה. יוסף הצדיק הוא כמובן הדמות המגלמת יותר מכול את ספירת היסוד, "וצדיק יסוד עולם", ולכן הוא דמות המופת לכל המבקשים לשמור על קדושת הברית.

נושא חטאות הנעורים רמוז במידה הייב מבין יג מידות הרחמים של הכתר, מידת "וחטאה" (המכונה בספר הזוהר "פומא קדישא"⁴¹ – פה קדוש). מידות יב ויג הן כמובן הגילאים שבהם מגיעים, בהתאמה, הבנות והבנים לבגרותם, ואם כן השלב שבו הם מתחילים להתמודד עם יצר העריות וסכנת פגם הברית. דבר זה משתקף אף במילה "וחטאה", המורכבת מהאותיות חטא הנתונות בין שתי האותיות וה – רמז לספירת היסוד הנתונה בין התפארת הזכרית (היו של שם ה') לבין המלכות הנקבית (היה תתאה של שם ה').

תיקון חטאות הנעורים טמון בחיבור הקדוש בין הבן והבת בהגיעם לפרקם – חיבור המידות הייב והייג, "וחטאה ונקה", כך שייצרו את ראשי התיבות חן. קדושת הזיווג מבוטאת בצורה העמוקה ביותר בחכמה הנסתרה – פנימיות התורה הנקראת גם "חכמת האמת", היינו חן אמת.

משמרת שלום

באמירת ברכת המזון אנו מקיימים את מצוות התורה, "וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן-לָךְ"⁴² (שהיא מקור ושורש כל מאה הברכות שאנו מברכים את ה' יתברך בכל יום ויום). בכך אנו מתקנים את סוד הפה והשראת החן בו.

ברכת המזון צריכה להיאמר מתוך תודעה של "לא על-הלחם לִבְדוֹ יִתְּיָה הָאֲדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצָא כִּי ה' יִתְּיָה הָאֲדָם"⁴³. בברכה זו, אנו בעצם מחזירים לה' "אור חוזר" מפנינו אנו (אל פיו שלו כביכול, שהרי "ישראל מפרנסים לאביהם שבשמים"⁴⁴) מאותו "אור ישר" שנכנס אליו ממוצא פיו יתברך.

41. זוהר ח"ג קלד, א.

42. דברים ת, י.

43. שם ת, ג.

44. ראה שה"ש רבה א, נ (עה"פ "לסוסתי ברכבי פרעה"); זח"ג ז, ב.

על ידי ברכת המזון זוכים ל"זכות שתהא] למשמרת שלום" – שלום בין גוף האדם הניזון וחי מ"מוצא פי ה'" ובין הנשמה שעל כל נשימה ונשימה מהללת ומברכת את ה', כחתימת ספר תהלים "כל הנשמה תהלל יְהוָה הַלְלוּ־יָהּ"⁴⁵.

כמו שמודגש בנוסח הנ"ל, קיים קשר הדוק בין סוד ה"חן" וסוד ה"שלום"⁴⁶. קשר זה עולה גם בדרך הרמז באופן הבא. לכל תיבה בלשון הקודש יש "מלבוש" הארוג משלושת החילופים העיקריים: אתב"ש, אלב"ם ואכב"י.⁴⁷ "מלבוש" התיבה חן הוא סט (חן באתב"ש), קג (חן באלב"ם), ו־דר (חן באכב"י), העולים ביחד שלום. נמצא שה־שלום הוא מלבוש וכלי ה־חן: החן ממשיך אור לשכון בכלי השלום, וכמו שאמרו חז"ל (בסיום וחותם ששה סדרי משנה, התורה שבעל פה כולה): "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום".

והנה, המילה "חן" מופיעה גם בפתיחת ברכת המזון: "ברוך אתה הוי' אלהינו מלך העולם הזן את העולם כולו בטובו בחן..."⁴⁸. צירוף המילים ברוך ועוד בחן עולה רפח – סוד שלמות הבירור של רפ"ח הניצוצין שבדברי המאכל לפי הקבלה, שנעשה על ידי האכילה וברכת המזון מתוך תודעה אלוקית, השראת חן מפי ה' אל פי האדם – "דְּבַרְיָ פִי תִקֵּם חֵן".

45. תהלים קנ, ו. בראשית רבה יד, ט.

46. וכן בשלוש הברכות של ברכת כהנים – הברכה השנייה מסתיימת בתבנת "ויחנך", ואילו הברכה השלישית מסתיימת "וישם לך שלום" (כאשר סיום הברכה הראשונה – "וישמרך" – מצטרף ל"שלום" בסוד "משמרת שלום", ודוק). "שלום" = 4 פעמים "ויחנך" (כלומר שהערך הממוצע של 4 האותיות של "שלום" הוא "ויחנך").

47. בסוד "והחוט המשלש [האורג מלבוש] לא במהרה ינתק" (קהלת ד, יב).

48. והיא התיבה הייב בברכה, מספר המידה של "וחטאה", פומא קדישא כנ"ל.

סדר ברכת המזון – נוסח האר"י

בימים שאומרים תחנון, קודם מים אחרונים יאמר זה:

בימים שאין אומרים תחנון, קודם מים אחרונים יאמר זה:

על נהרות בכל שם ישבנו גם בכינו, בזכרנו
את ציון: על ערבים בתוכה, תלינו כנרותינו:
כי שם שאלנו שובינו דברי שיר ותוללנו
שמחה, שירו לנו משיר ציון: איה נשיר
את שיר יי, על אדמת נכר: אם אשכח
ירושלם, תשפח מיני: תדבק לשוני לחפי
אם לא אזכרי, אם לא אעלה את ירושלם
על ראש שמחת: זכר יי לבני אדם את יום
ירושלם, האמרים ערו עד היסוד בה: בת
בכל השדודה, אשרי שישלם לך את גמולך
שגמלת לנו: אשרי שיאחו ונפץ את עלליך
אל הסלע:

למנצח בנגינת מזמור שיר: אלהים יחננו
ויברכנו. יאר פניו אתנו סלה: לדעת בארץ
דרךך. בכליגוים ישועתך: יודוך עמים
אלהים. יודוך עמים בלם: ישמחו וירננו
לאמים פיתשפט עמים מישור. ואלמים
בארץ תנחם סלה: יודוך עמים אלהים. יודוך
עמים בלם: ארץ נתנה יכולה. יברכנו אלהים
אלהינו: יברכנו אלהים. וייראו אותו כל-
אפסי ארץ:

אברכה את יי בכליעת. תמיד תהלתו בפי:
סוף דבר הכל נשמע. את האלהים ירא ואת-
מצותיו שמור, כי זה כל האדם: תהלת יי
ידבר פי. ויברך כל בשר שם קדשו לעולם
ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם
הללויה:

שיר המעלות. בשוב יי את שיבת ציון היינו
כחלמים: אז ימלא שחוק פינו ולשוננו רנה.
אז יאמרו בגוים הגדיל יי לעשות עם אלה:
הגדיל יי לעשות עמנו. היינו שמחים: שובה
יי את שביטנו פאפיקים בנגב: הזרעים
בדמעה ברנה יקצרו: הלוח ילך ויכה נשא
משך הזרע. בא יבא ברנה. נשא אלמתי:

לבני קרח מזמור שיר יסודתו בהררי קדש:
אהב יי שערי ציון מפל משכנות יעקב:
נכבדות מדבר בך עיר האלהים סלה: אזכיר
רהב ובכל לידעי הנה פלשת וצור עם פוש
זה ילד שם: ולציון יאמר איש ואיש ילד בה
והוא יכוננה עליון: יי יספר בכתוב עמים זה
ילד שם סלה: ושרים כחללים כל מעיני בך:

אברכה את יי בכל עת תמיד תהלתו בפי:
סוף דבר הכל נשמע. את האלהים ירא ואת
מצותיו שמור. כי זה כל האדם: תהלת יי
ידבר פי. ויברך כל בשר שם קדשו לעולם
ועד: ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם.
הללויה:

קודם מים אחרונים יאמר:

זֶה חֶלְקֵי אָדָם רָשָׁע מֵאֱלֹהִים וְנַחֲלַת אִמּוֹר:
מֵאֵל:

ואחר מים אחרונים יאמר:

וַיְדַבֵּר אֵלַי, זֶה הַשְּׁלָחוֹן אֲשֶׁר לִפְנֵי יְיָ:

אם מברכים בוימון המברך אומר:

הַב לָנוּ וְנִבְרָךְ:

(או בל"א רבותי מיר וועלן בענטשן):

עונים המסובים והמברך:

יְהִי שֵׁם יְיָ מְבֹרָךְ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

המברך אומר:

בְּרֵשׁוֹת מִרְנוּ וּרְבִנְנוּ וְרַבְּנֵי נִבְרָךְ (בעשרה):

אֱלֹהֵינוּ (בסעודת נישואין: שְׁהַשְׁמִיחָה בְּמַעֲוֹנוּ)
שְׁאַכְלֵנוּ מִשְׁלֹוֹ:

המסובים עונים:

בְּרוּךְ (בעשרה: אֱלֹהֵינוּ) (בסעודת נישואין):

שְׁהַשְׁמִיחָה בְּמַעֲוֹנוּ) שְׁאַכְלֵנוּ מִשְׁלֹוֹ וּבְטוֹבוֹ
חַיֵּינוּ:

ומי שלא אכל עונה:

בְּרוּךְ (בעשרה: אֱלֹהֵינוּ) וּמְבֹרָךְ שְׁמוֹ תָּמִיד

לְעוֹלָם וָעֶד:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזֶּה אַתָּה

הָעוֹלָם גָּלוּ בְטוֹבוֹ בְּחֹן בְּחֶסֶד

וּבְרַחֲמִים הוּא נוֹתֵן לָחֵם לְכֹל בֶּשֶׂר כִּי

לְעוֹלָם חֶסֶד: וּבְטוֹבוֹ הַגָּדוֹל עִמָּנוּ תָּמִיד

לֹא חָסַר לָנוּ וְאֵל יַחְסֹר לָנוּ מִזֶּן לְעוֹלָם

וְעַד: בְּעֵבֹר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי הוּא אֵל זֶן

וּמִפְרָגִם לְכֹל וּמִטֵּיב לְכֹל וּמְכִין מִזֶּן לְכֹל

בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בְּרָא בְּאִמּוֹר פּוֹתַח אֶת־יַדְךָ

וּמִשְׁבִּיעַ לְכַלְחֵי רִצּוֹן: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַזֶּה

אַתְּ הַכֹּל:

נוֹדָה לָךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבּוֹתֵינוּ

אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה וְעַל

שֶׁהוֹצֵאתָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם

וּפְדִיתָנוּ מִבֵּית עַבְדִּים וְעַל בְּרִיתְךָ

שֶׁחֲתַמְתָּ בְּבִשְׁרֵנוּ וְעַל תּוֹרַתְךָ שֶׁלִּמְדָתָנוּ

וְעַל חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ וְעַל חַיִּים חֹן וְחֶסֶד

שֶׁחֻנַּנְתָּנוּ וְעַל אֲכִילַת מִזֶּן שְׂאֵתָה זֶן

וּמִפְרָגִם אוֹתָנוּ תָּמִיד בְּכֹל יוֹם וּבְכֹל עֵת

וּבְכֹל שְׁעָה:

בחנוכה ובפורים אומרים זה:

וְעַל הַנְּסִים וְעַל הַפְּרָקוֹן וְעַל הַגְּבוּרוֹת וְעַל

הַתְּשׁוּעוֹת וְעַל הַנִּפְלְאוֹת. שְׁעִשִּׂיתָ לְאַבּוֹתֵינוּ

בְּיָמִים הֵהֵם בְּזִמְנוֹ הַזֶּה:

לחנוכה:

בְּיָמֵי מַתְתֵּיחֵנוּ בֶּן יוֹחָנָן כְּהֵן גְּדוֹל חֲשָׁמוֹנָיִם

וּבְנָיו. כִּשְׁעַמְדָּה מַלְכוּת זֶן הִרְשָׁעָה עַל

עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל. לְהַשְׁכִּיחֵם תּוֹרַתְךָ וּלְהַעֲבִירֵם

מִחֻקֵּי רְצוֹנְךָ. וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּיּים. עֲמַדְתָּ

לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם. רַבָּתָ אֶת רִיבָם. דָּגַתְ אֶת

דִּינָם. נִקְמַתְ אֶת נִקְמָתָם. מִסִּרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד

חַלְשִׁים. וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים. וּטְמָאִים בְּיַד

טְהוֹרִים. וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים. וְזָדִים בְּיַד

עוֹסְקֵי תּוֹרַתְךָ. וְלָךְ עֲשִׂיתָ שֵׁם גְּדוֹל וְקָדוֹשׁ

בְּעוֹלָמְךָ. וְלַעֲמֶךָ יִשְׂרָאֵל עֲשִׂיתָ תְּשׁוּעָה

גְּדוֹלָה וּפְרָקוֹן כְּהַיּוֹם הַזֶּה. וְאַחַר כֵּן בָּאוּ כְּנִיָּה

לְדַבֵּר בִּיתְךָ. וּפְנוּ אֶת הַיְכָלְךָ. וְטָהְרוּ אֶת

מִקְדָּשְׁךָ. וְהִדְלִיקוּ נְרוֹת בְּחִצְרוֹת קִדְשְׁךָ.

וּקְבָעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ. לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל

לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

לפורים:

בימי מרדכי ואסתר בשושן הבירה. כשעמד עליהם המן הרשע. בקש להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים. מנער ועד זקן. טף ונשים. ביום אחד. בשלשה עשר לחדש שנים עשר הוא חדש אדר ושללם לבזו. ואתה ברחמיך הרבים הפרת את עצתו. וקלקלת את מחשבתו. והשבות לו גמולו כראשו. ותלו אותו ואת בניו על העץ:

ועל הכל יי אלהינו אנחנו מודים לך ומברכים אותך יתברך שמו בפי כל חי תמיד לעולם ועד: פכתוב ואכלת ושבעת וברכת את יי אלהיך על הארץ הטובה אשר נתן לך: ברוך אתה יי על הארץ ועל המזון:

רחם יי אלהינו על ישראל עמו ועל ירושלים עירך ועל ציון משכן כבודך ועל מלכות בית דוד משיחה ועל הבית הגדול והקדוש שנקרא שמו עלינו: אלהינו אבינו רענו (בשבת וביו"ט: רוענו) זוננו פרנסנו וכלכלנו והרויחנו והרוח לנו יי אלהינו מהרה מכל צרותינו: ונא אל תצריכנו יי אלהינו. לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם כי אם לידי המלאכה הפתוחה הקדושה והרחבה שלא נבוש ולא נכלם לעולם ועד:

בשבת:

רצה והחליצנו יי אלהינו במצותיך ובמצות יום השביעי השבת הגדול והקדוש הנה

כי יום זה גדול וקדוש הוא לפניך לשבת בו ולנוח בו באהבה כמצות רצונך וברצונך הניח לנו יי אלהינו שלא תהא צרה ונגון ואנחה ביום מנוחתינו והראנו יי אלהינו בנחמת ציון עירך ובנגן ירושלים עיר קדשך, כי אתה הוא בעל הישועות ובעל הנחמות.

בראש חודש ובמועדים:

אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבוא ויגיע ויראה וירצה וישמע ויפקד ויזכר וזכרוננו ופקדוננו וזכרון אבותינו וזכרון משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך וזכרון כל עמך בית ישראל לפניך לפליטה לטובה לחן ולחסד ולרחמים, לחיים ולשלום ביום –

בראש חודש: ראש החדש הנה.

בפסח: חג המצות הנה.

בשבועות: חג השבועות הנה.

בסוכות: חג הסוכות הנה.

בשמיני עצרת: שמיני עצרת החג הנה.

בראש השנה: הזכרון הנה.

בשלש רגלים (חזן מחול המועד) ובראש השנה:

ביום טוב מקרא קדש הנה.

זכרנו יי אלהינו בו לטובה ופקדנו בו לברכה והושיענו בו לחיים טובים ובדבר ישועה ורחמים חוס וחסנו ורחם עלינו והושיענו כי אליך ענינו, כי אל מלך חנון ורחום אתה.

ובנה ירושלים עיר הקדש במהרה בלמינו. ברוך אתה יי בונה ברחמיך ירושלים. אמן:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מִלְּךָ הָעוֹלָם הָאֵל.
אֲבִינוּ מְלַכְנוּ. אֲדִירָנוּ בּוֹרְאָנוּ
גּוֹאֲלָנוּ יוֹצְרָנוּ. קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ
רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַמְּלִךְ הַטּוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל
בְּכָל יוֹם וַיּוֹם. הוּא הַיְטִיב לָנוּ. הוּא מְטִיב
לָנוּ. הוּא יִיטִיב לָנוּ. הוּא גִמְלָנוּ הוּא גּוֹמְלָנוּ
הוּא גִמְלָנוּ לְעַד. לַחַן וְלַחֶסֶד וְלִרְחֻמִּים.
וְלָרוּחַ הַצְּלָה וְהַצְּלָחָה. בְּרָכָה וַיִּשְׁעוּעָה.
נַחֲמָה פְּרָנְסָה וְכַלְפָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים
וְשְׁלוֹם וְכָל טוֹב וּמְקָל טוֹב לְעוֹלָם אֵל
יְחַסְּרָנוּ:

הֶרְחַמֵּן הוּא יְמַלֵּךְ עֲלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד:
הֶרְחַמֵּן הוּא יִתְפַּרֵּךְ בְּשִׁמְיִם
וּבְאַרְצֵי: הֶרְחַמֵּן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים
וַיִּתְפָּאֵר בְּנוֹ לְעַד וְלִנְצַח נִצְחִים וַיִּתְהַדָּר
בְּנוֹ לְעַד וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים: הֶרְחַמֵּן הוּא
יִפְרָנְסֵנוּ בְּכַבּוֹד: הֶרְחַמֵּן הוּא יִשְׁבּוֹר עוֹל
גְּלוֹת מֵעַל צְנֹאֲרָנוּ וְהוּא יוֹלִיבֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת
לְאַרְצָנוּ: הֶרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח בְּרָכָה מְרַבָּה
בְּבֵית זֶה וְעַל שְׁלַחַן זֶה שְׂאֵכְלָנוּ עֲלֵיו:

הֶרְחַמֵּן הוּא יִשְׁלַח לָנוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא
זְכוֹר לְטוֹב וַיְבַשֵּׁר לָנוּ בְּשׁוֹרוֹת
טוֹבוֹת יִשׁוּעוֹת וְנַחֲמוֹת: הֶרְחַמֵּן הוּא יְבַרֵּךְ
אֶת אָבִי מוֹרֵי בַעַל הַבַּיִת הַזֶּה וְאֶת אֲמִי
מוֹרְתִי בַעַלְתַּת הַבַּיִת הַזֶּה. אוֹתָם וְאֶת בֵּיתָם
וְאֶת זְרַעָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם. אוֹתָנוּ וְאֶת
כָּל אֲשֶׁר לָנוּ: כְּמוֹ שֶׁבֵרַךְ אֶת אֲבוֹתֵינוּ
אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב בְּכָל מוֹפֵל כָּל כֵּן יְבַרֵּךְ

אוֹתָנוּ (בְּנֵי בְרִית) בְּלָנוּ יַחַד בְּבְרָכָה שְׁלֵמָה.
וְנֹאמְרוּ אָמֵן:

מְמַרְוִים יְלַמְּדוּ עֲלֵינוּ וְעֲלֵינוּ זְכוֹת שְׁתֵּהֵא
לְמוֹשְׁמֶרֶת שְׁלוֹם וְנִשְׂא בְּרָכָה
מֵאֵת יי וַיְדַבֵּר מֵאֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְנִמְצָא חַן
וְשִׁכָּל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם:

בשבת: הֶרְחַמֵּן הוּא יְנַחֵלָנוּ לַיּוֹם שְׂכָלוּ
שֶׁבֶת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים:
בראש חודש: הֶרְחַמֵּן הוּא יַחְדָּשׁ עֲלֵינוּ אֶת
הַחֲדָשׁ הַזֶּה לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:
ביום טוב: הֶרְחַמֵּן הוּא יְנַחֵלָנוּ לַיּוֹם שְׂכָלוּ
טוֹב:
בסוכות: הֶרְחַמֵּן הוּא יְקִים לָנוּ אֶת סֻכַּת
דָּוִד הַנוֹפְלֵת:
בראש השנה: הֶרְחַמֵּן הוּא יַחְדָּשׁ עֲלֵינוּ אֶת
הַשָּׁנָה הַזֹּאת לְטוֹבָה וְלִבְרָכָה:

הֶרְחַמֵּן הוּא יִזְבְּנוּ לִימּוֹת הַמְּשִׁיחַ וְלְחַיֵּי
הָעוֹלָם הַבָּא: מְגִדִּיל (בשבת ויו"ט
וחוה"מ ור"ח: מְגִדִּיל) יִשׁוּעוֹת מְלַכּוֹ וְעִשָׂה
חֶסֶד לְמוֹשִׁיחוֹ לְדוֹד וְלִזְרָעוֹ עַד עוֹלָם:
עִשָׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם
עֲלֵינוּ וְעַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְאִמְרוּ אָמֵן: יִרְאוּ
אֶת יי קְדוֹשֵׁנוּ כִּי אֵין מַחְסוֹר לִירְאָיו:
כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבוּ וְדוֹרְשֵׁי יי לֹא יִחַסְּרוּ
כָּל טוֹב: הוֹדוּ לַיי כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדוֹ:
פּוֹתַח אֶת יְדָד וּמְשַׁבֵּיעַ לְכָל חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ
הַגֹּבֵר אֲשֶׁר יְבַטַּח בָּנוּ וְהִיָּה יי מְבַטַּחוֹ:

